

ИСТОРИЈСКИ ПОДСЕТНИК

кроз питања и одговоре

5. РАЗРЕД.....	2
I УВОД У ПРОУЧАВАЊЕ ПРОШЛОСТИ.....	2
II ПРАИСТОРИЈА.....	3
III СТАРИ ИСТОК.....	4
IV СТАРА ГРЧКА.....	6
V ХЕЛЕНИЗАМ.....	9
IV СТАРИ РИМ.....	10
6. РАЗРЕД.....	15
I ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА.....	15
II ЕВРОПА И СРЕДОЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ.....	15
III СРБИ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ.....	17
IV ЕВРОПА У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ.....	18
V СРБИ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ.....	19
VI СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У ДОБА ОСМАНЛИЈСКИХ ОСВАЈАЊА.....	24

5. РАЗРЕД

I УВОД У ПРОУЧАВАЊЕ ПРОШЛОСТИ

1/ Шта је историја?

- Историја је друштвена наука која проучава прошлост људског друштва од настанка човека до данас.

2/ Зашто учимо историју?

- Историју учимо да бисмо боље разумели садашњост, тј. време у коме живимо, јер многи савремени догађаји имају своје корене у прошлости и да бисмо избегли грешке из прошлости.

3/ На која питања историчари у свом раду траже одговоре?

- Ко, шта, када, где, како и зашто.

4/ Ко је био први велики историчар и какав је надимак добио?

- Први велики историчар био је Грк Херодот из Халикарнаса. Назван је „отац историје“.

5/ Како је један Римљанин назвао историју?

- Рекао је: „Хисторија магистра витас ест“ - „Историја је учитељица живота“.

6/ Шта су историјски извори?

- Историјски извори су сви остаци који сведоче о животу људи у прошлости.

7/ Како се деле историјски извори?

- Историјски извори се деле на : **1. материјалне** (предмете или грађевине), **2. писане** (документа, новине, књиге, писма) и **3. усмена предања** (песме, приче, пословице, казивање учесника догађаја)- **Савремене** (фотографија, филм, ЦД).

8/ Где се чувају материјални извори?

- Материјални извори чувају се у музејима или на месту где су пронађени.

9/ Шта је археологија?

- Археологија је наука која се бави проналажењем (ископавањем) и проучавањем материјалних историјских извора.

10/ Где се чувају писани историјски извори?

- Писани извори се чувају у библиотекама (књиге) и архивима (документи).

11/ Како се зове наука која се бави начинима рачунања времена?

- Хронологија.

12/ Шта значе термини-ПЕРИОДИЗАЦИЈА, ПРЕКРЕТНИЦА И ЕРА?

- **ПЕРИОДИЗАЦИЈА** је подела прошлости на временске целине; **ПРЕКРЕТНИЦА** је важан догађај после кога настају велике промене и којим се завршава стари и почиње нови историјски период; **ЕРА** је велико раздобље у коме се године броје од неког значајног догађаја.

13/ Које су основне временске јединице?

- Година, деценија (10 година), век (100 година) и миленијум (1000 година).

14/ Шта је датум?

- Дан, месец и година када се нешто догодило.

15/ Од којих важних догађаја су своје време рачунали стари Грци, Римљани, Византинци и Срби у средњем веку и муслимани?

- Стари Грци од првих олимпијских игара 776.г. п.н.е. ; Римљани од оснивања града Рима 753.г.п.н.е. ; Срби и Византинци од стварања света 1.09.5508.г.п.н.е.; муслимани од године хиџре 622. н.е. када је пророк Мухамед прешао из Меке у Медину.

16/ Која се година узима као почетна година хришћанске ере?

- Као почетна година хришћанске ере узима се година рођења Исуса Христа, односно 1. година.

17/ Како се рачунају и обележавају године у старој ери?

- Године у старој ери се рачунају од већих ка мањим, а обележавају скраћеницом п.н.е. (пре нове ере).

18/ Од ког до ког датума трају први век и први миленијум нове и старе ере?

- Први век н.е.-од 1. јануара 1.године до 31. децембра 100.године; Први миленијум н. е.-од 1. јануара 1.године до 31. децембра 1000.године; Први век п.н.е.-од 1. јануара 100.године п.н.е. до 31. децембра 1. године п.н.е.; Први миленијум п.не. –од 1. јануара 1000.године п.н.е. до 31. децембра 1 године п.н.е.

19/ Како ћемо одредити годину, деценију, век и миленијум?

- Последња цифра с десна на лево је година, претпоследња-деценија, друга и прва-век, прва-миленијум. Година остаје иста, а деценија, век и миленијум су + 1.

Пример: 1918-осма година, друге деценије, двадесетог века, другог миленијума.

918-осма година, друге деценије, десетог века, првог миленијума.

20/ На која два раздобља се дели прошлост и од када до када та доба трају?

- Прошлост се дели на : 1) праисторијско доба и 2) историјско доба. Праисторија траје од појаве човека (пре око 2 милиона година) до појаве писма (око 3500 г.п.н.е.), а историјско доба од појаве писма до данас.

21/ На које периоде се дели историјско доба?

- Историјско доба се дели на: стари век, средњи век, нови век и савремено доба.

II ПРАИСТОРИЈА

1/ На основу чега је извршена подела праисторије?

- Подела праисторије извршена је на основу материјала од којег су људи правили своје оруђе (алате) и оружје.

2/ Како се дели праисторија?

- Праисторија се дели на **камено и метално доба**. Камено доба се дели на: **старије камено доба (палеолит) и млађе камено доба (неолит)**; Метално доба се дели на: **доба бакра, доба бронзе и доба гвожђа**.

3/ Када су људи пронашли метал?

- Око 6000 година п.н.е.

4/ Како је настао први човек?

- По верској теорији човека је створио Бог, а по научној теорији-тзв. теорији еволуције Чарлса Дарвина-човек је настао постепеним развојем (еволуцијом) од човеколиког мајмуна.

5/ Када и где се појавио човек и када је дошао у Европу?

- Прва човеколика бића појавила су се у источној Африци пре око 4 милиона година. Пре око 2 милиона година појавио се човек сличан данашњем, а пре око милион година људи су прешли из Африке у Азију и Европу.

6/ Чиме се човеков предак издвојио из животињског света?

- У борби за опстанак човеков предак је развио шаку, мозак (мишљење) и говор и тиме се издвојио из животињског света.

7/ Чиме су се бавили и где су становали људи у старијем каменом добу?

- У старијем каменом добу људи су се бавили ловом, риболовом и сакупљањем плодова. Кретали су се у чопорима и становали у природним стаништима (пећина, заклон од грања и сл.).

8/ Која се занимања јављају и где станују људи у млађем каменом добу?

- У млађем каменом добу људи почињу да се баве земљорадњом и сточарством и да граде стална насеља, сачињена од земуница, колиба и сојеница.

9/ Које су прве људске заједнице, када се јављају и шта их карактерише?

- Прве људске заједнице-род, племе и племенски савез-јављају се у неолиту. Род је заједница људи који потичу од истог претка. Чланови рода су заједно радили и имали заједничку

имовину. Род је штитио сваког свог члана (крвна освета). Више родова чинило је једно племе, а више племена-племенски савез.

10/ Која се нова занимања јављају у металном добу?

- У металном добу јављају се рударство, занатство и трговина.

11/ Како крајем металног доба настаје држава?

- У металном добу људи су почели да производе више него што им је било потребно да преживе. Јавља се вишак производа који су присвајале родовске старешине. Тако се уместо заједничке јавила приватна својина, а људи су почели да се деле на богате и сиромашне. Родови су се распали на породице. Богатих је било мало, а сиромашних много. Да би се заштитили од сиромашних и владали над њима, богати најпре међу собом бирају вођу (владара), а затим стварају војску, чиновнике и организују сакупљање пореза за плаћање истих. Тако настају прве државне организације.

12/ Која су најважнија открића праисторије?

- Најважнија открића праисторије су: ватра и точак.

13/ Која су прва уметничка дела људи праисторије и где се налазе најлепши примери тих уметничких дела?

- Прва уметничка дела праисторијског човека су цртежи у пећинама, а најлепши цртежи су откривени у пећинама Ласко у Француској и Алтамира у Шпанији.

14/ У шта су веровали људи праисторије?

- Људи праисторије су веровали у загробни живот, деловање натприродних сила и магију.

15/ Која су најзначајнија праисторијска налазишта на тлу Србије?

- Најзначајнија праисторијска налазишта на тлу Србије су: Лепенски вир у Ђердапској клисури, Винча код Београда и Старчево код Панчева.

III СТАРИ ИСТОК

1/ Од када до када је трајао стари век?

- Стари век је трајао од појаве писма и првих држава (око 3500 година п.н.е.) до пада Западног римског царства 476. године н.е.

2/ Како се делило друштво у старом веку?

- Друштво у старом веку делило се на слободне људе и неслободне људе-робове. По богатству и утицају слободни људи су се делили на: **аристократију**-богате, који су управљали државом и углавном били робовласници и **народ**-слободне али сиромашне људе (сељаци, трговци и занатлије), који су служили војску и плаћали порез али нису учествовали у управљању државом.

3/ На која два начина су људи постајали робови?

- Робовима су постајали ратни заробљеници или они који су се задужили код аристократа, па нису имали да врате дуг (дужничко ропство).

4/ Које државе називамо државама Старог истока и где су оне настале?

- У државе Старог истока спадају: Египат-у долини Нила; Хетитска држава-у Малој Азији; Сирија, Палестина и Феникија-уз обале Средоземног мора; Сумер, Вавилонско царство и Асирија-у Месопотамији; и Персија-на Иранској висоравни.

5/ Шта значи реч Месопотамија и који простор означава?

- Месопотамија на грчком значи међуречје и означава простор између река Тигра и Еуфрата.

6/ Који је најстарији народ у Месопотамији и које је државе и када створио?

- Најстарији народ у Месопотамији били су стари Сумери. Они су средином 4. миленијума п.н.е. створили градове државе- Ур, Урук, Киш, Лагаш и др.

7/ Који владар је и када освојио целу Месопотамију и коју је титулу узео?

- Владар града Акада Саргон је око 2300 год. п.н.е. освојио целу Месопотамију и узео титулу „Цар четири стране света“.

8/ Које је велико царство настало у Месопотамији почетком 2. миленијума п.н.е. и када је достигло највећу моћ?

- Почетком 2. миленијума п.н.е. у Месопотамији је настало Вавилонско царство, које је највећу моћ достигло у 18. веку п.н.е., за време цара Хамурабија.

9/ Који је град био престоница Асирије и по чему је познат асирски краљ Асурбанипал?

- Престоница Асирије био је град Нинива, а краљ Асурбанипал познат је по томе што је оставио велику библиотеку са 20-30 хиљада глинених таблица, исписаних клинастим писмом.

10/ Када и за време ког владара је Персија достигла највећу моћ и одакле докле се простирала?

- Персија је достигла највећу моћ у 6. веку п.н.е. за време цара Кира II Великог. Његова држава простирала се од Инда на истоку до Егејског мора на западу.

11/ Где је настала египатска држава и шта је Херодот рекао за Египат?

- Египатска држава је настала у долини реке Нил, а Херодот је рекао да је „Египат дар Нила”.

12./ Када је и како настала велика Египатска држава?

- Око 3000 год. п.н.е. владар Горњег Египта Менес освојио је Доњи Египат и створио јединствену велику египатску државу.

13/ Коју је титулу носио египатски владар и какву је власт имао?

- Египатски владар носио је титулу фараон. Египћани су веровали да је он био син бога сунца (Ра), тј. да је божанство које хода. Имао је неограничену, доживотну и наследну власт.

14/ Ко је био најважнији државни службеник у Египту?

- Најважнији државни службеник у Египту био је велики везир. Он је био фараонов саветник и спроводио је све фараонове одлуке.

15/ Када је Египат достигао највећу моћ?

- Египат је достигао највећу моћ у 13. веку п.н.е. за време фараона Рамзеса II Великог. Он је подигао велики храм Абу-Симбел.

16/ Који народи и када су освајали Египат?

- У 6. веку, тј. 525.г.п.н.е, Египат су освојили Персијанци (Камбиз); у IV веку, тј. 332 г.п.н.е, Александар Македонски; у I. веку, тј. 30.г.п.н.е, Римљани (Јулије Цезар).

17/ Шта су пирамиде и која је највећа међу њима?

- Пирамиде су гробнице фараона. Највећа је Кеопсова пирамида с почетка 3. миленијума п.н.е. (146м).

18/ Шта је мумија? Мумија је балсамовано и у завој увијено тело фараона.

19/ Шта је саркофаг? Саркофаг је богато украшен ковчег у који се ставља мумија.

20/ Шта је сфинга? Сфинга је камена статуа која има главу фараона, а тело лава. Њен задатак је био да чува улаз у храм и пирамиду.

21/ Чија је пирамида једина остала неопљачкана и ко ју је и када открио?

- Једина неопљачкана је пирамида фараона Тутанкамона . Открио ју је археолог Хауард Картер 1922. године.

22/ Која су три важна феничанска града и коју су важну колонију створили Феничани?

- Три највећа феничанска града су били Тир, Библос и Сидон, а најважнија колонија- Картагина у северној Африци.

23/ Који град је био политички и верски центар Јевреја? – Јерусалим.

24/ Ко је био најчувенији јеврејски краљ и по чему је познат?

- Најчувенији јеврејски краљ био је Соломон. Познат је по великом богатству и мудрости и изградњи храма у Јерусалиму, од кога је остао само један зид ,тзв. „зид плача“.

25/ Како се зове јеврејска религија, бог и пророк?

- Религија-јудаизам, бог- Јехова, пророк- Мојсије, који је од Јехове примио 10 божијих заповести. - Верски и историјски списи Јевреја сакупљени су у Старом завету, који је саставни део Библије.

26/ Шта значе термини политеизам и монотеизам?

- Политеизам- веровање у више богова, Монотеизам- веровање у једног бога.

27/ Који су најважнији богови народа Месопотамије?

- Ану(бог неба), Шамаш (бог сунца и правде), Енлил (бог земље и ветра), Еа (бог воде), Иштар (богиња љубави и рата), Мардук (бог олује и врховни бог Вавилона).

28/ Који су најважнији египатски богови?

- Ра или Ре (бог сунца), Озирис (бог подземног света), Сет (бог пустиње и мрака), Изиди (богиња рађања и стварања), Анубис(бог вештине балсмовања).

29/ Шта је зигурат? –Зигурат је храм у облику степенасте пирамиде.

30/ Која су писма створили народи Старог истока?

- Сумери су створили клинасто писмо, Египћани-хијероглифско, а Феничани-гласовно писмо (алфабет).

31/ Која су два најважнија књижевна дела народа Старог истока?

- Сумерско-вавилонски „ Еп о Гилгамешу“ и Библија.

32/ Који је најзначајнији правни споменик народа Старог истока?

- Најзначајнији правни споменик народа Старог истока је Хамурабијев законик.

33/ Које су најзначајније грађевине у државама Старог истока?

- Вавилонска кула и висећи вртови краљице Семирамиде у Вавилону; Соломонов храм у Јерусалиму; пирамиде, сфинге и храм Абу Симбел у Египту и кинески зид у Кини.

IV СТАРА ГРЧКА

1/ Коју територију је обухватала Стара Грчка?

- Стара Грчка обухватала је најјужнији део Балканског полуострва, острва Јонског и Егејског мора и западну обалу Мале Азије.

2/ Када су и која четири грчка племена населила овај простор?

- Овај простор су током 2. миленијума п.н.е. населили Ахајци, Еолици, Јонци и Дорци.

3/ Како су Грци називали себе и своју државу?

- Грци су себе називали Хеленима, а своју државу Хеладом.

4/ Како је била подељена Стара Грчка?

- Стара Грчка је била подељена на већи број градова-држава -полиса.

5/ Када су и где настале прве грчке цивилизације(државе)?

- Прве грчке државе (цивилизације) настале су током 2. миленијума п.н.е. на острву Криту и полуострву Пелопонезу.

6/ По чему је познато острво Крит? По најстаријој цивилизацији у Европи. На Криту се налазио град Кносос за који је везана палата у којој се налазио лавиринт. У том лавиринту је живео Минотаур-пола човек, пола бик.

7/ Како се звала најстарија грчка култура? Звала се микенска култура, назив је добила по граду Микени на Пелопонезу који су основали Ахајци.

8/ Које је племе и када освојило ахајске државе на Пелопонезу?

- Ахајске државе на Пелопонезу освојили су Дорци у 11. веку п.н.е.

9/ Како се зове период грчке историје од 11. до 8. века п.н.е.? Назива се хомерско доба или мрачно доба.

10/ Које је спевове написао Хомер?- Хомер је написао спевове „Илијада“ и „Одисеја“.

11/ О чему пева Хомер у својим спевовима?

- У „Илијади“ Хомер пева(говори) о Тројанском рату, а у „Одисеји“ о лутањима и авантурама грчког краља Одисеја после пада Троје.

12/ Ко је био највећи грчки, а ко највећи тројански јунак?

- Највећи грчки јунак био је Ахил, а тројански Хектор. У двобоју Ахил је убио Хектора.

13/ Шта значи израз „ахилова пета“?

- Израз „ахилова пета“ значи слаба тачка.

14/ Како су Грци заузели Троју?

- Грци су заузели Троју уз помоћ лукавства. Поклонили су им великог дрвеног коња.

15/ У ком периоду и где су Грци основали највећи број колонија?

- Највећи број колонија Грци су основали у периоду од 8. до 6. века п.н.е. и то највише у јужној Италији и на острву Сицилији.

16/ Које је племе, када и где основало спартанску државу?

- Спартанску државу основали су Дорци у 9. веку п.н.е. на полуострву Пелопонезу, у области Лаконији.

17/ Како се делило становништво спартанске државе?

- Становништво Спарте делило се на: спартијате (аристократе), перијеке (сељаке, трговце и занатлије) и хелоте(робове).

18/ Који су били органи власти у спартанској држави?

- На челу државе налазила су се ДВА КРАЉА, која су управљала уз помоћ ВЕЋА СТАРАЦА-ГЕРУЗИЈЕ (у које су улазили спартијати старији од 60 година) и НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ (у коју су улазили сви пунолетни спартијати). Спарта је била аристократска држава јер су у органе власти улазили само аристократи-спартијати.

19/ Које је племе, када и где основало атинску државу?

- Атинску државу основали су Јонци у 7. веку п.н.е. на полуострву Атици.

20/ Како се делило становништво атинске државе?

- Становништво атинске државе делило се на :еупатриде(аристократију), демос-народ (сељаке, трговце и занатлије) и робове.

21/ Каково је било државно уређење Атине?

- Атина је на самом почетку била краљевина, али су краља убрзо сменили архонти, који су се бирали на годину дана, па је Атина постала република.

22/ Који су органи власти постојали у атинској држави?

- После свргавања краља у атинској држави главни органи власти били су КОЛЕГИЈУМ ИЛИ ВЕЋЕ 9 АРХОНАТА, ВЕЋЕ СТАРАЦА-АРЕОПАГ И НАРОДНА СКУПШТИНА.

23/ Који је врховни орган власти у Атини од 5. века п.н.е.,ко улази у тај орган и како се у њему доносе одлуке?

- У 5. веку п.н.е. врховни орган власти у Атини постаје Народна скупштина-ЕКЛЕСИЈА, у коју улазе сви слободни и пунолетни Атињани, а одлуке у њој доносе се већином гласова.

24/ Ко је и када спровео реформе у Атини?

- Почетком 6. века п.н.е. реформе је спровео Солон, а почетком 5. века п.н.е. Солонове реформе је довршио Клистен.

25/ Каково је уређење (друштвено) имала Атина?

- Атина је имала демократско уређење јер су у најважнији орган власти улазили сви слободни и пунолетни Атињани (и припадници демоса), а не само аристократи као у Спарти.

26/ Како је настала кованица демократија и шта она значи?

- Демократија= демос (народ) +кратија(владавина)= владавина народа.

27/Од када до када су трајали Грчко-персијски ратови и чијом су се победом завршили?

- Грчко-персијски ратови трајали су од 499-449. године п.н.е и завршили су се победом Грка.

28/ Шта је био повод Грчко-персијских ратова?

- Као повод да нападне Грчку Персија је искористила Јонски устанак, тј. устанак малоазијских грчких градова против персијске власти 499. год. п.н.е. и помоћ коју им је упутила Атина.

29/ Која су два персијска цара водила ратове против Грка?

- Ратове против Грка водили су персијски цар Дарије и његов син Ксеркс.

30/ Које три велике битке су водили Грци и Персијанци, када и чијим победама су се те битке завршиле?

- Маратонску битку 490.г. п.н.е.(победа Грка-Атињана);битку у Термопилском кланцу 480.г.п.н.е.(победа Персијанаца) и битку код острва Саламине 480.г.п.н.е.(победа Грка).

31/ Које три личности су се истакле у овим биткама?

- У Маратонској бици истакао се Филип Филипидис, који је претчао 42 км ; у Термопилској бици спартански краљ Леонида, који је погинуо са својих 300 Спартанаца ; у Саламинској бици Атињанин Темистокле, који је наредио да се сагради флота лаких бродова.

32/ Ко је описао Грчко-персијске ратове?

- Грчко-персијске ратове описао је Херодот у својој „Историји“.

33/ Када и за време ког архонта је Атина достигла највећу моћ и како се зове тај период?

- Највећу моћ Атина је стекла средином 5. века п.н.е. за време Перикла и тај период се назива „Златно доба Атине“.

34/ Од када до када и између која два савеза се водио Пелопонески рат?

- Пелопонески рат је трајао од 431-404.г.п.н.е. , а водио се између Атинског поморског савеза и Пелопонеског савеза на челу са Спартом.

35/ Ко је написао историју Пелопонеског рата и шта је по њему узрок рата?

- Историју Пелопонеског рата написао је Тукидид. Он наводи да је узрок рата страх Спарте од јачања Атине.

36/ Ко је победио у рату и какви су услови мира наметнути пораженом?

- Победила је Спарта. Поражена Атина морала је да поруши своју главну луку Пиреј, да преда своју флоту и да постане чланица Пелопонеског савеза.

37/ Какве су биле последице Пелопонеског рата?

- Рат је веома исцрпео и завадио грчке државе, што је омогућило македонском краљу Филипу II да освоји целу Грчку.

38/ Који су главни грчки богови?

- Главни грчки богови су: Зевс(гром и олуја), Хера(жене и брак), Посејдон(море), Хад(подземни свет), Атина(мудрост), Аполон(светлост и уметност), Арес(рат), Дионис(вино), Афродита(лепота), Деметра(природа), Артемида(лов), Хермес(трговина), Хефест(ватра).

39/ Где су, по веровању Грка, живели главни богови и како су их замишљали?

- По веровању Грка главни богови живели су на планини Олимпу, а замишљали су их у људском облику.

40/ Ко су били хероји и ко је био највећи међу њима?

- Хероји су били полубогови-деца богова и обичних људи. Највећи међу њима био је Зевсов син Херакле.

41/ Која су најважнија фантастична бића у грчкој митологији?

- Фантастична бића из грчке митологије су: сирена(жена-птица), кентаур(пола човек-пола коњ), минотаур (пола човек, пола бик), сфинга(глава жене, тело лава, крила орла).

42/ Где и у чију част су одржаване Олимпијске игре и када су одржане прве?

- Олимпијске игре су одржаване сваке четврте године, у граду Олимпији на Пелопонезу, у част бога Зевса. Прве су одржане 776.г.п.н.е.

43/ Која три стила се разликују у грчкој архитектури?

- У грчкој архитектури разликују се дорски, јонски и коринтски стил.

44/ Који је најпознатији грчки храм и коме је посвећен?

- Најпознатији грчки храм је Партенон на Акропољу, посвећен богињи Атине.

45/ Који су највећи грчки вајари и њихова дела?

- Најпознатији грчки вајари били су: Фидија -„кип богиње Атине“ и „кип бога Зевса“ , Мирон-„бацач диска“, Поликлет- „бацач копља“ и Праксител- „Хермес“.

46/ Које су писмо користили стари Грци?

- Стари Грци су користили писмо-алфавет, названо тако по првим словима-алфа и бета.

47/ Ко је био највећи грчки песник и које је спевове написао?

- Највећи грчки епски песник био је Хомер. Написао је спевове „Илијаду“ и „Одисеју“.

48/ Ко је била највећа грчка лирска песникиња?

- Највећа грчка лирска песникиња била је Сапфо са острва Лезба.

49/ Ко су били највећи писци трагедија у Грчкој?

- Највећи грчки трагичари су били Есхил, Софокле и Еурипид.

50/ Ко је био највећи грчки комедиограф?

- Највећи грчки комедиограф је био Аристофан.

51/ Ко је био највећи грчки говорник и шта су филипике?

- Највећи грчки говорник(беседник) је био Демостен, а филипике су његови говори против Филипа II.

52/ Ко су били највећи грчки историчари и шта су написали?

- Највећи грчки историчари били су Херодот, који је у делу „Историја“ описао Грчко-персијске ратове, и Тукидид, који је написао “ Историју Пелопонеског рата“.

53/ Ко су били највећи грчки филозофи?

- Највећи грчки филозофи били су Сократ, Платон и Аристотел.

54/ Ко је био највећи грчки лекар и шта се зове по њему?

- Највећи грчки лекар је био Хипократ. За собом је оставио заклетву, коју данас свуда у свету морају да полажу лекари пре него што добију диплому.

V ХЕЛЕНИЗАМ

1/ Који период се назива хеленистичко доба?

-Хеленистичко доба је раздобље старог века које је трајало око три века. Почело је Александровим освајањима у другој половини 4.века п.н.е., а завршило се падом последње хеленистичке државе-Египта под римску власт 30.г.п.н.е.

2/ Где је настала македонска држава?

- Македонска држава је настала северно од Грчке, у долинама Струме и Вардара.

3/ Која су два највећа македонска владара?

- Два највећа македонска владара били су Филип II (382-336 г.п.н.е.)и његов син Александар Велики(336-323 г.п.н.е.).

4/ Шта је фаланга?

- Фаланга је пешадија македонске војске, заштићена великим штитовима и наоружана дугим копљима.

5/ У којој бици је Филип II поразио удружену грчку војску?

- Удружену грчку војску Филип II је поразио у бици код Херонеје 338 г.п.н.е.

6/ Ко је наследио Филипа II и са којим персијским царем је ратовао?

- Филипа II је наследио син Александар. Ратовао је против персијског цара Дарија III.

7/ У којим биткама је Александар поразио персијску војску?

- Персијску војску Александар је поразио у биткама на реци Гранику 334.г.п.н.е. ; код града Иса 333.г.п.н.е ; и код града Гаугамеле 331.г.п.н.е.

8/Шта је Александар учинио у Египту 332.г.п.н.е.?

- Пошто је дочекан као ослободилац, Александар се у Египту прогласио фараоном, а на ушћу Нила подигао град, који је по њему назван Александрија.

9/ Шта је Александар учинио после победе код Гаугамеле?

- После победе код Гаугамеле Александар се прогласио за краља Азије, спалио Персепољ и за престоницу одабрао град Вавилон.

10/ Када и где је умро Александар Велики?

- Александар Велики је умро у Вавилону 323.г.п.н.е. у 33. години живота.

11/ Одакле докле се простирала Александрова држава и шта је било са њом после његове смрти?

- Александрова држава простирала се од Инда до Средоземног мора. После Александрове смрти распала се на три хеленистичке краљевине: Македонију (са Грчком), Египат и Сирију.

12/ Како је настала хеленистичка култура?

- Хеленистичка култура настала је спајањем грчке културе са културом народа Старог Истока.

13/ Како је Александар покушавао да повеже Европљане и Азијате?

- Покушавао је да их повеже браковима. Сам се оженио персијском принцезом Роксаном, а његове војсковође и војници следили су његов пример и женили се Персијанкама. То је касније названо свадбом Европе и Азије.

14/ Које су најпознатије грађевине у Александрији?

- Најпознатије грађевине у Александрији су светионик на Фаросу и библиотека.

15/ Ко су били највећи научници хеленистичког доба?

- Највећи научници хеленистичког доба били су: астрономи Аристарх (земља око сунца) и Птоломеј (сунце око земље); географ Ератостен (израчунао обим земље); математичар Еуклид (написао дело „елементи“-геометрија) и физичар Архимед (закон хидростатике и вредност броја Пи -3,14)

IV СТАРИ РИМ

1/ На ком полуострву је настала римска држава?

- Римска држава је настала на Апенинском полуострву.

2/ Који су народи живели на Апенинском полуострву током 1. миленијума п.н.е.?

- Током 1. миленијума п.н.е. на северу Апенинског полуострва живели су Гали, у средишњем делу Етрурци и Италици, а на југу Грци. Најбројнији су били Италици. По њима је названа Италија.

3/ Које је племе, где и како основало град Рим?

- Рим су основали Латини у покрајини Лацију, на левој обали реке Тибар, опасивањем зидина око 7 насеља на 7 брежуљака и исушивањем мочвара између брежуљака.

4/ Ко је и када по легенди основао град Рим?

- По легенди град Рим су основали браћа Ромул и Рем 753.г.п.н.е.

5/ На која три периода се дели историја Рима?

- Историја Рима дели се на: период краљева (753-509.г.п.н.е.); период републике(509-27.г.п.н.е.); период царства(27.г.п.н.е.-476.г.н.е.).

6/ Колико је Рим имао краљева и ко су били први и последњи од њих?

- Рим је имао 7 краљева, први је био Ромул, а последњи Тарквиније Охоли.

7/ Која су, поред краља, два најважнија органа власти у Риму и ко је у њих улазио?

- Поред краља два најважнија органа власти били су **сенат** и **народна скупштина**. У сенат су улазили најугледнији грађани, старији од 60 година, а у народну скупштину сви пунолетни римски грађани.

8/ Како се делило слободно становништво Рима?

- Слободно становништво Рима се делило на: **патриције**-аристократију и **плебејце**-народ.

9/ За шта су се плебејци изборили после двовековне борбе?

- После двовековне борбе плебејци су се изборили за право да имају своје представнике у сенату-народне трибуне, који су могли да пониште одлуку сената, узвикујући ВЕТО, што значи-забрањујем.

10/ Која је посебна врста робова и чему су служили?

- Посебну врсту робова чинили су **гладијатори**, који су у међусобним борбама или борбама са дивљим зверима у аренама забављали Римљане.

11/ Ко је заменио краља у периоду републике?

- У периоду републике краља су заменила **двојица конзула**, који су бирани на годину дана из редова патриција. У миру су управљали државом, а у рату командовали војском.

12/ Која је била основна јединица римске војске?

- Основна јединица римске војске била је **ЛЕГИЈА** и она је имала 5-6000 војника.

13/ Шта су чиниле војсковође после великих победа?

- После великих победа војсковође су прослављале **ТРИЈУМФ** на улицама Рима.

14/ Када су Римљани коначно освојили Апенинско полуострво и против којих савеза су ратовали?

- Апенинско полуострво Римљани су коначно освојили у првој половини III века п.н.е., а ратовали су против Етрурског, Латинског и Самнитског савеза.

15/ Коју су тактику користили у тим ратовима?

- Користили су тактику „Дивиде ет импера“ - Завади, па владај.

16/ Шта значи израз „Пирова победа“?

- Израз „Пирова победа“ значи победа уз велике губитке.

17/ Колико су ратова Римљани водили са Картагином и у ком периоду?

- Рим је са Картагином водио три пунска рата, који су са прекидима трајали од 264-146 г.п.н.е.

18/ Који је најзначајнији рат, које су битке у њему вођене и које су се војсковође истакле?

- Најзначајнији је био Други пунски рат од 218-201.г.п.н.е. Картагинска војска, коју је предводио Ханибал, однела је велику победу у бици код Кане у јужној Италији 216. г.п.н.е., а римска војска, коју је предводио Сципион Африканац, победила је у бици код Заме у Африци 201.г.п.н.е.

За Ханибала се везује изрека: „Ханибал анте портас“ - Ханибал је пред вратима.

19/ Како су се звале освојене територије ван Италије?

- Освојене територије ван Италије звале су се ПРОВИНЦИЈЕ.

20/ Које су земље Римљани освојили током 2. и 1. века п.н.е.?

- Током 2. и 1. века п.н.е. Римљани су освојили Македонију, Грчку, Малу Азију, Сирију, Палестину и Египат.

21/ Које територије је освојио Гај Јулије Цезар?

- Цезар је освојио Галију (данашњу Француску и Белгију) и Египат.

22/ Каква је овлашћења добио Цезар?

- Цезар је проглашен за доживотног конзула, диктатора, врховног свештеника и императора.

23/ Ко је и када убио Цезара?

- Цезара су убиле присталице републике, у згради Сената, на Мартовске Иде, 15. марта 44.г.п.н.е.

24/ Које су познате Цезарове изреке?

- Познате Цезарове изреке су” Коцка је бачена”, “ Зар и ти, сине Бруте, „Дођох, видех, победих.”

25/ Коју је титулу узео Октавијан, а коју му је доделио сенат?

- Октавијан је узео титулу Принцепс (први човек у сенату), а сенат му је доделио титулу Август (узвишен као Бог), коју је он користио као лично име.

26/ На која два периода се дели историја Римског царства?

- Историја Римског царства дели се на: 1) период **принципата** (27.г.п.н.е.-284.г.н.е.) и 2) период **домината** (284-476г.)

27/ Који је цар и када извршио последње римско освајање?

- Почетком 2. века цар Трајан је освојио Дакију (данашњу Румунију), што је било последње римско освајање.

28/ Какву је унутрашњу политику спроводио цар Август?

- Спроводио је политику „хлеба и игара“-увео је редовну месечну доделу жита римској сиротињи и преузео, као обавезу државе, организацију гладијаторских борби, трка двоколица и позоришних представа (углавном бесплатно) како би се народ забавио.

29/ Шта је цар Август изјавио пред крај живота?

- Изјавио је: „Затекао сам Рим од цигала, а остављам вам град од мермера“.

30/ Када је Диоклецијан дошао на власт и коју је титулу узео?

- Диоклецијан је дошао на власт 284. и владао до 305. године. Узео је титулу доминус-што значи господар.

31/ Где је и које године цар Константин подигао нову престоницу?

- Цар Константин је 330. године подигао нову престоницу на мореузу Босфор, између Црног и Мраморног мора, где се укрштају копнени и поморски путеви између Европе и Азије.

32/ Каквој су политици прибегли римски цареви на почетку Велике сеобе народа и до чега је то довело?

- На почетку Велике сеобе народа римски цареви су насељавали варваре у пограничним провинцијама, уз обавезу да обрађују земљу и штите границе царства од других варвара. То је довело до варваризације римске државе.

33/ Које германско племе је, када и где, задало тежак пораз римској војсци и ко је у тој бици погинуо?

- Германско племе Готи је 378.г. у бици код Хадријанопоља задало тежак пораз римској војсци, а у бици је погинуо и римски цар Валенс.

34/ Због чега је и како подељено Римско царство?

- Ради лакше одбране од варвара цар Теодосије је решио да подели Римско царство, па је после његове смрти 395.г. оно и подељено између његових синова- на Западно, са престоницом у Риму (Хонорије) и Источно, са престоницом у Константинопољу (Аркадије).

35/ Шта значи израз „вандализам“?

- „Вандализам“ значи дивљаство, разарање и уништавање градова и споменика културе.

36/ Који су били најважнији римски богови?

- Најважнији римски богови били су: Јупитер (гром и муња), Јунона (жена и брак), Минерва (мудрост), Марс (рат), Вулкан (ватра), Плутон (подземни свет), Нептун (море) и Венера (љубав и лепота).

37. Којим су се језиком служили Римљани и које су писмо и бројеве створили?

- Римљани су се служили латинским језиком, створили су писмо-латиницу и римске бројеве.

38/ Ко су били највећи римски песници?

- Највећи римски песници били су: Вергилије (еп Енеида), Хораџије (лирске песме) и Овидије (елегије-тужне песме)

39/ Ко је био највећи римски беседник (говорник)?

- Највећи римски беседник био је Марко Тулије Цицерон.

40/ Ко су били највећи римски историчари?

- Највећи римски историчари били су Тит Ливије и Тацит. Тит Ливије је написао историју Рима од оснивања града до својих дана.

41/ Које су карактеристичне римске грађевине?

- Карактеристичне римске грађевине су: амфитеатри –зграде кружног облика са ареном у средини ; славолуци или тријумфалне капије- подизалису их цареви у знак сећања на велике победе у ратовима ; и терме-јавна купатила која су Римљанима служила за одмор и разоноду.

42/ Где су живели сиромашни Римљани?

- Сиромашни Римљани живели су у ИНСУЛАМА-зградама од 3-5 спратова, са више станова на сваком спрату.

43/ Како су били одевени Римљани?

- И жене и мушкарци носили су тунике. Изван куће мушкарци су преко тунике носили огртач-тогу, а жене дугачке хаљине. На ногама су носили лаке сандале од кожних кашева, а зими кожне чизме.

44/Када и где се појавило хришћанство?

- Хришћанство се појавило међу Јеврејима у римској провинцији Палестини, у време цара Тиберија у I веку н.е.

45/Где се родио Исус Христ и шта каже предање о његовом доласку на свет?

- Исус Христ, син Бога оца, родио се у месту Витлејему код Јерусалима у 30-ој години Августове владавине. По предању, у ноћи његовог рођења, на небу се указала звезда падалица, која је означила долазак сина Божијег на овај свет, послатог међу људе да их избави из грехова.

46/ Шта проповеда хришћанска вера?

- Хришћанска вера проповеда да постоји само један Бог, који је створио свет и људски род и пред којим су сви људи једнаки.

47/ Ко је ухапсио Исуса Христа и на какву га је смрт осудио?

- Исуса Христа је ухапсио римски намесник провинције Палестине Понтије Пилат. Исус Христ је разапет на крст на брду Голготи у 33. години живота.

48/ Шта је било после Исусове смрти?

- Три дана после смрти Христ је васкрсао тј. устао из гроба и придружио се свом оцу у царству небеском.

49/ Која су два највећа хришћанска празника?

- Два највећа хришћанска празника су: Божић-Христово рођење и Ускрс-Христово васкрснуће.

50/ Шта је симбол хришћанске вере и шта симболизује реч ГОЛГОТА?

- Симбол хришћанске вере је КРСТ, а реч ГОЛГОТА симболизује велико страдање.

51/ Ко су били Христови највернији ученици?

- Највернији ученици Исуса Христа су 12 апостола.

52/ Која је света књига хришћана и како је подељена?

- Хришћанска света књига је БИБЛИЈА или СВЕТО ПИСМО. Дели се на СТАРИ ЗАВЕТ (јеврејске списе пре појаве Христа) и НОВИ ЗАВЕТ (4 јеванђеља у којима су апостоли описали рођење, живот и страдања Исуса Христа).

53/ Који су римски цареви највише прогањали хришћане и како су их кажњавали?

- Хришћане су највише прогонили цар Нерон у I веку и цар Диоклецијан у III веку. Хришћани су разапињани на крст, бацани дивљим зверима у аренама и спаљивани на ломачи.

54/ Када је хришћанство постало дозвољено, а када је постало званична вера у Римском царству и који су цареви то учинили?

- 313.г. Миланским едиктом цар Константин је дозволио слободно исповедање хришћанства, а 391.г. цар Теодосије I прогласио је хришћанство званичном-владајућом вером у Римском царству.

55/ Које групе племена су живееле на Балканском полуострву у најстарије време?

- У најстарије време западне делове Балканског полуострва насељавали су Илири, а источне Трачани. Њихове територије делила је река Морава.

56/ Који су народи живели на југу и северу Балканског полуострва?

- На југу Балканског полуострва живели су Грци и Македонци, а на северу Панони и Дачани.

57/ Када су дошли Келти на Балканско полуострво, коју су територију населили и где су подигли град?

- Келти су дошли на Балканско полуострво у последњим деценијама IV века п.н.е. Населили су речне токове Драве, Саве и Дунава, а на ушћу Саве у Дунав основали су насеље из кога ће се развити Београд.

58/ Када су Римљани покорили Илире?

- Илире су Римљани покорили средином II века п.н.е.

59/ Коликоје трајало и када је завршено римско освајање Балкана?

- Римско освајање Балкана трајало је више од 100 година, а завршено је у првим деценијама I века нове ере у време владавине Октавијана Августа и његовог наследника Тиберија.

60/ Које су провинције Римљани основали на Балкану?

- Римљани су на Балкану основали провинције-Илирик, Далмацију, Мезију, Панонију и Дакију.

61/ У саставу којих римских провинција се налазила територија данашње Србије?

- Источна Србија је била у саставу Мезије, Западна Србија са Црном Гором у саставу Далмације, а Војводина у саставу Паноније.

62/ Који римски цар је освојио Дакију и шта је морао да уради у том циљу?

- Дакију је освојио цар Трајан (98-117). Да би покорио Дакију он је морао да направи пут кроз Бердапску клисуру и мост преко Дунава, о чему сведоче очувани стубови тог моста и Трајанова табла.

63/ Какав се процес вршио на Балкану после римског освајања?

- После римског освајања на Балкану се вршио процес романизације. Староседелачко становништво је од римских чиновника, трговаца и занатлија, који су дошли заједно са римском војском, прихватало латински језик и римске обичаје и културу.

64/ Које важне градове су Римљани подигли на Балкану и у Србији?

- На Балкану важни римски градови су: Емона (Љубљана), Сисција (Сисак), Салона (Солин), Мурса (Осијек), Скупи (Скопље), Дирахион (Драч), Сердика (Софија) итд. У Србији важни римски градови су: Сирмијум (Сремска Митровица), Сингидунум (Београд), Наисус (Ниш), Ромулијана или Гамзиград (код дана шњег Зајечара), Виминацијум (Костолац) итд.

6. РАЗРЕД

I ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

1/Колико је трајао средњи век? Трајао је од 5. до 15. века.

2/Које догађаје су историчари узели за почетак и крај средњег века?

Почетак- пад Западног римског царства 476. а крај 1492. - Кристофер Колумбо је открио амерички континент.

3/Како се дели средњи век? Дели се на рани и позни средњи век- рани од 5. до 11. века позни од 12. до 15. века.

4/Како се звало друштво у средњем веку? Звало се феудално друштво. Назив је добило по феуду, земљишном поседу који су добијали феудалци за обављање војне службе.

5/Ко је чинио друштво у државама средњег века? Друштво се делило на феудалце или властелу и кметове. Властела се делила на велможе-крупна и витезове-ситна. Кметови су били зависни сељаци, живели су на феуду и имали су обавезе према свом феудалном господару.

6/Које две религије су обележиле период средњег века? Хришћанство и ислам.

7/На којим географским просторима су се одиграли најважнији догађаји у средњем веку?

У Европи и у области Средоземља-то је место где се додирују Европа, Азија и Африка.

8/Какво уређење су имале државе средњег века? Биле су монархије.

9/Који су писани извори за историју средњег века? Житија, летописи, записи, натписи и повеље.

Житија су списи у којима се описује живот светитеља.

Летописи су претежно историјски списи где се догађаји уносе временским редоследом, по годинама.

Записи су кратке белешке на белинама старих рукописа.

Натписи су кратки текстови сачувани на тврдом материјалу (камен, метал, свежи малтер).

Повеље су правна документа састављена у одређеном облику и потврђена печатом. Састављали су их дијаци (писари).

10/Који су материјални извори за историју средњег века?

То су цркве, манастири, утврђења, оруђе, оружје, новац, накит, грбови. Сликани извори-фреске и минијатуре.

11/Шта је манастир, како изгледа и чему служи? Манастир је место где живе монаси.

Састоји се од цркве и зграда за свакодневне потребе- пекара, кухиња, остава и радионица, а окружен је утврђеним бедемима и кулама. У цркви се обавља богослужење и молитва, а монаси живе по строгим монашким правилима и станују у келијама.

12/ Које су културне установе постојале при манастирима ? Постојале су школе и библиотеке. У школама су се описмењавали монаси а у библиотекама су се преписивали црквени списи и писала оригинална књижевна и историјска дела.

II ЕВРОПА И СРЕДОЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

1/Које државе су биле велике силе у раном средњем веку?

Франачка, Византија и држава Арабљана.

2/Шта се подразумева под великом сеобом народа?

Подразумева се померање бројних германских, монголских, словенских и других племена.

3/Колико је трајала велика сеоба и којим догађајем је почела?

Трајала је од 4. до 7. века. Почела је **375.** год. када су **Хуни прешли из Азије у Европу и** потиснули варваре на територију Западног римског царства. Хуни су прошли кроз **Врата народа**, равницу између Урала и Каспијског језера – она представљају природну границу између Европе и Азије.

4/За време ког владара су Хуни достигли највећу моћ и где је било средиште његове државе?

То је било за време **краља Атиле (434-453),** названог „**Бич Божји**“. Средиште његове државе је било у Панонској низији, одакле је вршио пљачкашке упаде на територију Римског царства и римским царевима диктирао услове мира. Римљани су поразили Хуне у бици на **Каталаунским пољима** 451. године, убрзо после тога држава им се распала, а Хуни су се стопили са другим народима.

5/Који народи су опљачкали Рим? Визиготи 410. године, Вандали 455. године.

6/Која година и догађај се узимају за пад Западног римског царства?

476. година, када су **Остроготи** заузели Рим и збацили последњег западноримског цара.

7/Које су последице велике сеобе народа?

Убрзала је слом Западног римског царства, на његовој територији су настале нове германске државе; рушење градова и прекид градског начина живота; нестанак робовласничког, а стварање феудалног друштва.

8/Које варварске државе су настале на територији Западног римског царства?

Држава Острогота-Апенинско полуострво, Држава Визигота-Пиринејско полуострво, Англи и Саси-Британска острва, Вандали-северна Африка, Франци-Галија.

9/Када и где је основана Франачка држава?

Основана је крајем 5. века на **територији римске провинције Галије** (данашња Француска и Белгија).

10/За време ког владара је Франачка достигла највећу моћ?

За време **Карла Великог (768-814).** Његова држава се простирала од Шпаније до реке Лабе и од Северног мора до средње Италије. **800.** године у Риму папа га је крунисао за цара.

11/Када је римски цар Константин подигао нову престоницу?

Подигао је нову престоницу **330.** године у источном делу Римског царства. Град је по њему назван **Константинопољ**, Словени су га назвали **Цариград**, а данас се зове **Истанбул**.

12/Шта је био циљ освајања византијског цара Јустинијана?

Његов циљ је био да **обнови Римско царство.** Ратовао је против Острогота, Визигота и Вандала, али убрзо после његове смрти Византија је поново изгубила те територије.

13/За време ког цара је Византија стекла највећу моћ?

За владе цара **Василија II (976-1025).** Он је поразио македонског цара Самуила, покорио његову државу и поново успоставио византијску границу на Дунаву.

14/Ко је и када први пут срушио Византијско царство? Крсташи 1204. у свом четвртном походу.

15/До када је постојала Византија? До **1453.** године када је султан **Мехмед II Освајач** освојио Цариград.

16/Који народи су примили веру и културу из Византије?

Примили су словенски народи: **Срби, Бугари, Македонски Словени и Руси.**

17/ Како се зову црквене територијалне јединице и њихове старешине?

Најмања црквена јединица је **парохија**-на њеном челу је **свештеник**; више парохија чини **епископију** на челу са **епископом** (на Западу бискупија и бискуп); више епископија чини **архиепископију**, на челу је **архиепископ** (на Западу надбискупија и надбискуп); поглавар цркве на Истоку је **патријарх**, а на Западу **папа**.

18/Шта је црквени раскол?

То је подела хришћанске цркве на **католичку и православну.** До ње је дошло **1054.** године због сукоба између папе и патријарха.

19/Шта је ислам?

Ислам је вера која је настала на Арабијском полуострву . Њен оснивач је **Мухамед**, трговац из града **Меке**.

20/Како се зову верници исламске вере и њихов бог?

Верници су **муслимани**, а бог је **Алах**.

21/Како се зове света књига муслимана?

Зове се **Куран** –она представља зборник верских обреда и законик за муслимане.

22/Шта је Каба или Ђаба?

Каба је метеорит који се чува у једној коцкастој згради у Меки и представља свето место за муслимане.

23/Који догађај и година се узимају за почетак исламске ере?

Узима се **622.** година када је Мухамед са својим присталицама прешао из Меке у Медину.

24/Шта је цихад?

То је **свети рат**, односно рат против неверника, а неверници су сви они који не признају Алаха за свог бога.

25/Када су Арабљани кренули у освајања и шта су освојили?

Кренули су у освајања убрзо **наком Мухамедове смрти** , освојили су Сирију, Палестину, Египат, Персију, Северну Африку и државу Визигота у Шпанији.

26/Шта су Арабљани пренели из Азије у Европу?

Пренели су пољопривредне културе: **пиринач**, **шећерну трску**, **дуд** и **конопљу**; **хартију**, **компас** и **барут**.

III СРБИ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

1/Где је била прапостојбина Словена?

Између реке **Одре** и **Балтичког мора**, реке **Дњепар** и планине **Карпати**.

2/Чиме су се Словени бавили у прапостојбини и који су узроци њихове сеобе?

Словени су се бавили **земљорадњом** (примитивна-обрађивали су земљу дрвеним ралом), **сточарством**, **ловом** и **риболовом**.

Узроци сеобе су: **повећање броја Словена**, **недостатак плодне земље** и **долазак Хуна** у Европу.

3/Који су правци сеобе Словена? Исток, запад и југ.

4/На које групе се деле Словени? На Источне, Западне и Јужне.

5/Који народи припадају Источним Словенима? Руси, Белоруси и Украјинци.

6/Који народи припадају Западним Словенима? Пољаци, Чеси, Словаци и Лужички Срби.

7/Који народи припадају Јужним Словенима? Срби, Хрвати, Словенци, Македонски Словени и Бугари.

8/Са којим народом су Словени нападали територију Балканског полуострва?

Са **Аварима**, народом који су затекли у Панонској низији.

9/Коју територију су населили Јужни Словени до почетка 7. века? Населили су Балканско полуострво и Источне Алпе.

10/Који народи су били староседеоци на Балканском полуострву? То су Грци, Илири, Келти и Трачани. Словени су их назвали Власи.

11/Шта се догодило са староседеоцима након доласка Словена на Балкан? Они су се повукли у планинске крајеве и почели су да се баве сточарством.

12/Који народи су били суседи Јужних Словена?

Баварци, Франци, Лангобарди, Грци, Румуни, Авари, Мађари.

13/Са којим великим силама су Јужни Словени долазили у додир? Са Франачком и Византијом.

14/Која су најважнија словенска божанства? Словени су били пагани. Врховни бог је био Перун-бог грома, Дажбог-бог сунца, Стрибог-бог речних токова, Весна-богиња пролећа, плодности, Сварог-бог ватре.

15/Како су се звале државе Јужних Словена? Србија или Рашка, Карантанија, Хрватска, Бугарска, Самуилово царство, Босна.

16/Када су се Срби населили на Балканско полуострво?

У првој половини 7. века, за време владавине византијског цара Ираклија.

17/Које су биле српске земље у раном средњем веку? Србија или Рашка, Дукља, Травунија, Захумље и Паганија.

18/Када је настала прва српска држава и како се она звала? Настала је у 9. веку у унутрашњости Балканског полуострва и звала се **Србија или Рашка**.

19/Ко су били први владари Рашке? Кнез **Властимир**-владао је средином 9. века, победио је Бугаре и припојио Србији Травунију; **Мутимир, Петар Гојниковић, Захарије Првослављевић, Часлав Клонирировић**- обновио је српску државу која се ослободила бугарске власти након Симеонове смрти 927. али је средином 10. века погинуо у сукобу са Мађарима.

20/Који су најзначајнији дукљански владари?

Јован Владимир, Стефан Војислав-ослободио је Дукљу византијске власти и проширио њену територију (од реке Бојане до реке Неретве); **Михаило**- 1077. године је од папе добио краљевску круну и он је први краљ у српским земљама; **Бодин**- припојио Дукљу Рашку и Босну и створио државу која је обухватала све српске земље осим Паганије.

21/Када су Срби примили хришћанство и из које државе? Примили су из **Византије** у 9. веку.

22/Ко су најзначајнији верски мисионари из Византије и где су они ширили хришћанство?

То су солунска браћа **Константин (Ћирило) и Методије** и њихови ученици, међу којима су најзначајнији **Климент и Наум**. Они су ширили хришћанство у Великој Моравској, али су морали да се повуку пред немачким свештенством. Отишли су у Рим где су морали да оправдају своју делатност пред папом. Константин се у Риму замонашио и ту је убрзо умро као монах Ћирило. Методије је наставио рад у Великој Моравској и Доњој Панонији. Њихови ученици су наставили са радом на Балканском полуострву.

23/Који град је био највећи центар културе и писмености Јужних Словена у раном средњем веку? Охрид.

24/Која су прва словенска писма и ко их је саставио? Прво словенско писмо је глагољица-саставио ју је **Константин**, а друго је **ћирилица**-саставио ју је **Климент**.

25/Који народи су прихватили ћирилицу? Прихватили су је Срби, Македонски Словени, Бугари и Руси.

26/Ко су били глагољашки? Хрватски свештеници који су користили књиге писане глагољicom и вршили црквене обреде на народном језику.

27/Који су најстарији словенски рукописи? Најстарији текст писан латиницом су **Брижински споменици** из 1000. године. Најстарији текст написан **ћирилицом** је **Мирослављево јеванђеље** из 12. века.

IV ЕВРОПА У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

1/Које државе су биле велике силе у позном средњем веку?

Немачко царство, Енглеска и Француска

2/Какво је било уређење држава позног средњег века? Биле су монархије.

3/Шта је Велика повеља слобода? То је документ проглашен у **Енглеској** 1215. године у време краља **Јована Без Земље**. Овим документом су утврђена права цркве, крупне и ситне властеле и грађанства. Ограничена је власт енглеских краљева.

4/Који орган власти је створен у Енглеској и кога је окупљао?

Као последица сукоба краља и властеле у Енглеској је у 13. веку настао **парламент**. Њега су чинили представници цркве, крупног племства и грађанства.

5/Колико је било крсташких ратова и од кад до кад су трајали?

Било их је **осам** и трајали су од **1095. до 1270.** године.

6/Који је био верски циљ крсташких ратова?

Ослобођење Јерусалима од неверника-муслимана, јер се у њему налази гроб Исуса Христа.

7/Ко је, када и где позвао краљеве и витезове са запада у крсташке ратове? Позвао их је папа Урбан II на сабору у Клермону у Француској 1095. године.

8/ Ко су били крсташи? Ратници из Западне Европе који су на одећу ушивали крст као знак борбе за хришћанску веру.

9/По чему је значајан четврти крсташки рат?

Крсташи су се окренули против Византије и 1204. године су освојили Цариград и срушили су Византијско царство. На његовим рушевинама настало је неколико латинских и грчких држава, од којих је највећа била Латинско царство.

10/Када су настали средњовековни градови?

Настали су у **11. веку**. Оснивали су их **трговци и занатлије** на прометним местима-раскрснице путева, обале река и мора, близина цркве, места где су се одвијали сајмови.

11/Зашто су кметови бежали у градове?

Да би постали слободни људи. Властелин није могао да врати одбеглог кмета ако је овај провео у граду најмање годину и један дан. У вези са тим је настала и пословица „**градски ваздух чини човека слободним**“.

12/Чиме се бавило сеоско, а чиме градско становништво?

Становништво села се бавило земљорадњом и сточарством, а становништво града занатством и трговином.

13/Шта су еснафи?

То су **удружења занатлија исте струке**. Припадници једног еснафа су живели у истој улици која је добијала име по врсти заната, имали су своју заставу, печат и симбол, своју касу узајамне помоћи, своју скупштину на којој су се утврђивала правила рада у радионицама, квалитет и цена производа.

14/У чему је значај средњовековних градова?

Градови су постали **привредни и културни центри** у средњовековним државама. У градовима се оснивају **школе**. У градовима се развија **робно-новчана привреда**.

15/Који предмети су се учили у средњовековним школама?

Прве школе су се отварале при манастирима. У њима се учило читање, писање, рачун и певање.

16/Када су настали први универзитети у средњем веку? У 12. веку.

17/Који су најпознатији европски универзитети? Болоња, Оксфорд, Кембриџ, Сорбона

18/Који су најзначајнији средњовековни проналасци?

Експлозив, часовник и штампарска машина. Откриће експлозива подстакло је употребу ватреног оружја. Први часовник је постављен у Фиренци у 14. веку. Прву штампарску машину је конструисао Немац Јохан Гутенберг у 15. веку.

19/Које културне области су постојале у средњем веку?

Византијска, западноевропска и арабљанска. Подела на културне области је настала на основу верске поделе становништва.

20/Који су били стилови у средњовековном градитељству?

Византијски, арабљански и западноевропски. У Западној Европи су постојала два стила у градитељству-романика и готика.

21/Какво обележје је имала средњовековна култура?

Имала је изразито **верско или црквено обележје**. Све је грађено и писано у интересу и за потребе цркве.

V СРБИ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

1/ Ко је родоначелник династије Немањића и у ком периоду је она владала Србијом?

-Родоначелник династије Немањића, која је владала Србијом од 1166-1371.г. је **Стефан Немања**.

2/ Које су владарске титуле носили чланови династије Немањић?

-До 1217.г. носили су титулу **великог жупана**, од 1217-1346.г. титулу **краља**, а од 1346-1371.г. титулу **цара**.

3/ Како су се звали отац и браћа Стефана Немање?

-Отац му је био **Завида**, а три старија брата **Тихомир, Страцимир и Мирослав**.

4/ Када је и како Стефан Немања дошао на власт?

-Дошао је на власт **1166. године**, тако што је збацио са престола најстаријег брата Тихомира и прогласио се великим жупаном Раике.

5/ Зашто је Стефан Немања насилно дошао на власт и како то објашњавају његови биографи?

- Немања је насилно дошао на власт зато што би, по принципу сениоритета (старешинства), Тихомира наследио Страцимир, а Страцимира Мирослав, па Немања, највероватније, не би дочекао да дође на власт. Немањини биографи-синови Стефан и Сава Немањић и монах Доментијан, у својим житијима, истичу да је Стефан Немања, без сагласности браће, подигао манастир Св. Николе код Куришумлије, па су га браћа због тога затворили у једну пећину, у близини Расе. Међутим, чудом Светог Ђорђа, Немања се избавио из пећине, а затим збацио Тихомира са власти. Тиме они желе да оправдају Немањин насилан долазак на власт.

6/ Од када до када је владао Стефан Немања, против које државе је ратовао и које државе су му биле савезнице?

-У току своје дуге владавине од **1166-1196.г.** Немања је неколико пута ратовао против Византије, у савезу са Краљевином Угарском и Млетачком републиком.

7/ Који византијски цар и у којој бици је поразио Стефана Немању и какве су последице те битке?

- Пошто се ослободио крсташа, нови византијски цар Исак II Анђео поразио је Немању у бици на **Морави 1190. г.** После ове битке Немања је поново признао врховну власт византијског цара, али је задржао освојене области. Мир између Византије и Србије утврђен је и браком Немањиног средњег сина **Стефана Немањића и византијске принцезе Евдокије**, братанице цара Исака II, тј. ћерке његовог брата Алексија.

8/ Које је манастире подигао Стефан Немања?

- **Ђурђево Ступове у Расу, Студеницу и Хиландар на Светој гори.**

9/ Када, где и коме је Стефан Немања препустио престо?

- На сабору у **Расу 1196. године** Стефан Немања је препустио престо средњем сину **Стефану Немањићу**.

10) Шта је Немања радио после силаска са престола?

- **Замонашио се**, узео монашко име **Симеон** и отишао најпре у манастир Студеницу, да би прешао на Свету гору и придружио се свом најмлађем сину Сави у грчком манастиру Ватопеду. Уз одобрење византијског цара, Симеон и Сава су обновили запуштени манастир **Хиландар** и претворили га у највећи верски центар и највећи центар писмености и културе Срба у средњем веку.

11) Када и где је умро Стефан Немања и шта је било после његове смрти?

- Немања је умро **1199. г.** у манастиру Хиландару. Црква га је после смрти канонизовала тј. прогласила за свеца (**Свети Симеон мироточиви**). Сава је **1207.г.** Немањине мошти (посмртне остатке) пренео из Хиландара у Србију и похранио их у манастир Студеницу.

12) Ко су били синови Стефана Немање?

- **Вукан, Стефан и Растко.**

13) Какву је спољну политику водио Стефан Немањић?

- У почетку Стефан Немањић се ослањао на Византију и свог таста цара Алексија III Анђела, али када је у IV крсташком рату срушена Византија, он се окреће Западу.

14) Шта је учинио Стефан Немањић после слома Византије?

- Пошто је још раније отерао Евдокију, Стефан Немањић се оженио Аном, унуком млетачког дужда Енрика Дандола. Преко Дандола се повезао са папом Хоноријем III од кога је затражио и 1217.г. добио краљевску круну.

15) Зашто је важан овај догађај и који назив је тада добио Стефан Немањић?

- 1217.г. Србија је постала краљевина и стекла међународно признање. Након крунисања Стефан Немањић је добио назив **Првовенчани**.

16) Када је и како Србија стекла црквену самосталност (аутокефалност)?

- 1219.г. српска црква је уздигнута на ранг **архиепископије**, чиме је Србија стекла црквену самосталност. Први српски архиепископ био је **Сава Немањић**, а прво седиште архиепископије манастир **Жича**, задужбина Стефана Првовенчаног. Савау је за архиепископа рукоположио никејски патријарх Манојло.

17) Најважнији подаци о Сави/Растку Немањићу?

- После смрти стрица ,великог кнеза Мирослава, добио је на управу Захумље. Само годину дана касније са руским монасима одбегао је на Свету гору, сместио се у грчки манастир Ватопед, где се замонашио и узео име Сава. Заједно са оцем на Светој гори је обновио манастир Хиландар. 1219.г. је постао први српски архиепископ. 1234.г. је препустио положај архиепископа свом ученику Арсенију и кренуо да обилази света места на Истоку. Посетио је Палестину, Александрију, Никеју... 14/27. Јануара 1236.г. преминуо је у бугарској престоници Трнову . Следеће године краљ Владислав пренео је Савине мошти у своју задужбину манастир Милешеву. Као и Немања и Сава је после смрти проглашен за свеца. 1594.г. Турци су Савине мошти пренели у Београд и јавно спалили на брду Врачар.

18) Титуле, пуна имена и године владања владара из династије Немањић ?

- велики жупан **Стефан Немања** 1166-1196
- велики жупан/од 1217.г. краљ/ **Стефан Немањић-Првовенчани** 1196-1227(8)
- краљ **Стефан Радослав** 1227(8)-1234
- краљ **Стефан Владислав** 1234-1243
- краљ **Стефан Урош I** 1243-1276
- краљ **Стефан Драгутин** 1276-1282
- краљ **Стефан Урош II Милутин** 1282-1321
- краљ **Стефан Урош III Дечански** 1321-1331
- краљ /од 1346.г. цар / **Стефан Урош IV Душан** 1331-1355
- цар **Стефан Урош V** 1355-1371

19) Како је дошло до привредног успона Србије у време краља Уроша I?

- У његово време у Србију су из Угарске дошли немачки **рудари Саси** и отворили низ рудника. Почиње производња злата, сребра, олова и бакра. Појава злата и сребра омогућила је **ковање новца**, а новац је знатно унапредио **трговину**. У Србију долази све већи број страних трговаца, нарочито Дубровчани. Око рудника настају тргови, који временом прерастају у мање или веће **градове**. Са развојем рударства и трговине расту и **владарски приходи**.

20) Шта су увећани приходи омогућили Урошу I и његовим наследницима?

- Велики приходи омогућили су им да живе раскошно, подижу цркве и манастире и , што је најважније , да створе и опреме војску, са којом ће кренути у нова освајања.

21) Шта је Драгутин тражио од оца, краља Уроша I?

- Драгутин је од Уроша тражио да му, по мађарском узору, да област којом ће управљати као престолонаследник.

22) Како су назвали Драгутина и шта је добио у мираз од мађарског краља?

- Назвали су га „**сремски краљ**“, а у мираз од мађарског краља добио је Београд, Мачванску бановину и области Усора и Сол у североисточној Босни.

23) На ком сабору и уз који услов је Драгутин препустио престо млађем брату Милутину?

- На сабору у **Дежеву** 1282.г. уз услов да Милутина наследи Драгутинов син Владислав.

24) Које територије је освојио Милутин уз помоћ војске брата Драгутина?

- Македонију на југу и област Браничево у северној Србији.

- 25) Како су Милутин и византијски цар Андроник II регулисали питање Македоније?**
- Андроник II је 1299.г. дао Милутину за жену своју 5-огодишњу ћерку **Симониду**, а Македонију му оставио у мираз.
- 26) Ко се после Милутинове смрти прогласио за краља и ко је победио?**
- После Милутинове смрти за краља су се прогласили његови синови **Стефан** и **Константин** и **Драгутинов син Владислав**. Победио је **Стефан**, назван **Дечански**, по својој задужбини манастиру **Високи Дечани**.
- 27) Ко је против Стефана Дечанског склопио савез?**
- Византијски цар **Андроник III** и бугарски цар **Михаило Шишман**.
- 28) Где је и када Стефан Дечански тешко поразио Бугаре и ко се у бици истакао?**
- У бици код **Велбужда** (данашњег **Ћустендила**), у којој се нарочито истакао млади краљ **Душан**.
- 29) Коју су титулу у Србији носили престолонаследници и која област им је додељивана на управљање као престолонаследницима?**
- Носили су **титулу младог краља**, а додељивана им је **Зета** на управљање.
- 30) Чиме је Стефан Дечански изазвао незадовољство српске властеле?**
- **Тиме што после победе код Велбужда није проширио Србију на рачун Бугарске**.
- 31) Са којом принцезом се оженио краљ Душан и шта је тиме постигао?**
- 1332.г. Душан се оженио **Јеленом**, сестром бугарског цара **Ивана Александра** и успоставио пријатељске односе са Бугарском.
- 32) Које византијске територије је освојио Душан и одакле докле се простирала његова држава на врхунцу моћи?**
- Освојио је **Епир**, **Тесалију**, **Халкидичко полуострво** и **већи део албанских крајева**, а на врхунцу моћи његова држава се простирала од **Дунава** на северу до **Коринтског залива** на југу.
- 33) Када се Душан прогласио за цара и шта је претходило проглашењу царства?**
- Душан се прогласио за цара **1345. године**, а прогласу царства претходило је уздизање српске цркве у ранг патријаршије.
- 34) Ко је, када и где крунисао Душана за цара?**
- На државном сабору у **Скопљу**, на **Ускрс 1346.г.** српски патријарх **Јоанкије** крунисао је Душана за **цара Срба и Грка**.
- 35) Која је била последња намера цара Душана?**
- Да освоји **Цариград** и **ослабљену Византију** замени снажном српско-грчком државом, али га је у томе спречила изненадна смрт 1355.г.
- 36) У освојеним областима Душан је за намеснике постављао своје рођаке и војсковође. Која двојица су најважнији међу њима и шта су добили?**
- Душанов полубрат **Симеон**, који је добио на управу **Епир** и Душанов шурак **Јован Комнин Асен**, који је добио на управу **Албанију**.
- 37) На којим саборима је донет Душанов законик и који му је био општи циљ?**
- Донет је на државном сабору у **Скопљу 1349. године**, а допуњен на државном сабору у **Серу 1354.г.** Општи циљ му је био да уједначавањем правних прописа чврстије повеже старе српске и освојене грчке земље у јединствену државну целину.
- 38) Како се делило друштво у Србији?**
- У почетку на властелу, војнике и убоге људе, а током времена на: 1) **Повлашћени слој-властелу** и 2) **Зависно становништво-себре**. Властела се делила на велику и малу властелу, а себри на: **меропхе** (сељаке земљораднике), **влахе** (сточаре), **сокалнике** (послугу), **сеоске занатлије** и **отроке** (робове). Најбројнији су били **меропси** и они су по Душановом законнику били дужни да за свог господара работају два дана у недељи.
- 39) Шта се дешава са српским царством после Душанове смрти?**
- После Душанове смрти **отпочиње расуло** (распадање) српског царства.
- 40) Које титуле и положаје и са колико година је имао Душанов син Урош?**

- Од најранијег детињства носио је титулу „**млади краљ**“ и имао положај престолонаследника, 1346. г. са 10 година постао је **краљ** и савладар свога оца, а са 19 година као **цар** 1355.г. наследио је оца.

41) Урош је био знатно слабији државник и војсковођа од Душана. Шта је летописац записао о цару Урошу и како народна традиција памти једног и другог?

- Летописац је записао да је цар Урош „**красан и наочит, али млад смислом**“ ,а народна традиција Душана памти као „**силног**“, а Уроша као „**нејаког**“.

42) Ко се први побунио против цара Уроша и какве је то последице имало?

- Душанов полубрат, а Урошев стриц Симеон прогласио се за цара са намером да Урошу преотме престо. У томе није успео, јер је властела стала уз Уроша, али је јужне грчке земље издвојио из састава царства.

43) Ко су били најважнији обласни господари у Србији?

- У Зети браћа **Балишићи** ; у Рашкој, најпре кнез **Војислав Војиновић**-господар области од Рудника до мора , кога ће пред крај Урошове владавине наследити синовац жупан **Никола Алтомановић**, а после Урошове смрти кнез **Лазар Хребељановић**-господар области у сливу трију Морава и **Вук Бранковић**-господар Косова ; У Македонији браћа **Вукашин и Угљеша Мрњавчевић**.

44) Којом је облашћу управљао који је титулу од цара Уроша добио Угљеша Мрњавчевић?

- Управљао је **Серском облашћу** у источној Македонији и добио титулу **деспота**.

45) Ко је извршио највећи утицај на цара Уроша и до каквог положаја се успео?

- Највећи утицај на цара Уроша имао је **Вукашин Мрњавчевић**, који је 1365.г. постао **краљ** и савладар цара Уроша.

46) Шта је намеравао и шта је у том циљу учинио краљ Вукашин?

- Пошто цар Урош није имао деце, краљ Вукашин је намеравао да светородну династију Немањића замени династијом Мрњавчевић. У том циљу успело му је да његов син Марко понесе титулу младог краља и буде означен као престолонаследник.

47) Које врсте књижевних дела су најчешће у српској средњовековној књижевности?

- **Житија** (биографије светаца-хагиографије), родослови и летописи.

48) Који је најважнији правни споменик средњовековне Србије?

- **Душанов законик**, донет на државном сабору у Скопљу 1349. године, а допуњен на државном сабору у Серу 1354.г. Садржи више од 200 чланова, написан је на народном старосрпском језику, ћирилицом.

49) Важни манастири и њихови оснивачи?

- **Стефан Немања- Ђурђеви ступови** , **Студеница** , **Хиландар**

- **Стефан Првовенчани- Жича**

- **Стефан Владислав- Милешева**

- **Стефан Урош I- Сопоћани**

- **Стефан Урош II Милутин- Грачаница**

- **Стефан Урош III Дечански- Високи Дечански**

-**Стефан Душан-Свети архангели**

50) У састав којих држава је улазила Босна у раном средњем веку?

- Била је најпре у саставу Србије, затим Самуилове државе и на крају Зете.

51) Које две државе су се бориле за превласт у Босни током XI и XII века?

- **Византија и Угарска**.

52)Зашто је значајна владавина бана Кулина?

- **Владао је од 1180-1204. године, признавао је врховну власт угарског краља и одржавао добре односе са Србијом и Дубровником**.

53) Како се звала црква у Босни и које две групе јеретика је окупљала?

- **Звала се црква босанска, а окупљала је патарене и богумиле**.

54) Која су два највећа босанска владара и од када до када су владали?

- Бан **Стјепан II Котроманић** (1314-1353.г.) и бан (од 1377.г. краљ) **Твртко I Котроманић** (1353-1391.г.)

55) Колико пута је увећана Босна за време Стјепана II Котроманића и коју територију је обухватала?

- Босна је за његове владе утростручена, а обухватала је територију од Саве до мора и од Цетине до Дрине.

56) Како је Твртко I дошао у посед дела српских земаља?

- Твртко I је у савезу са кнезом Лазаром поразио жупана Николу Алтомановића, а потом су њих двојица поделили Николину област.

57) Када, где и каквом круном се крунисао Твртко?

- У манастиру Милешеви 1377.г. Твртко се крунисао двоструким венцем, за **краља Срба и Босне**.

58) Зашто је Твртко полагао право на српску круну?

- Зато што је постао господар дела српске земље, што је био у сродству са владарским родом Немањића и што је после смрти цара Уроша 1371.г. српски престо био упражњен.

VI СРПСКЕ ЗЕМЉЕ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У ДОБА ОСМАНЛИЈСКИХ ОСВАЈАЊА

1/Када и где је настала турска држава?

Настала је у првој половини **14. века у Малој Азији**. Она се другачије звала Османско царство- назив је добила по свом оснивачу и првом владару **Осману**.

2/Како је било уређено Османско царство?

Оно је било **апсолутна монархија**-на челу државе је био **султан** и сва власт је била у његовим рукама. Постојала је и влада-**Порта**, чинили су је везири-министри, на челу са великим везиром.

3/Ко је чинио турску војску?

Чинили су је **спахије и јањичари**. Спахије су били турски феудалци који су од султана добијали на уживање земљишне поседе-**спахилуке** и заузврат имали обавезу да врше војну службу као коњаници.

Јањичари су били професионални војници-**пешадија** који су прикупљани у хришћанским државама путем данка у крви.

4/Шта је данак у крви?

То је појава када су Турци одузимали хришћанску децу, преводили их у исламску веру и школовали их да буду јањичари.

5/Када се одиграла Маричка битка и ко је у њој погинуо?

Одиграла се код места Черномена на Марици **1371.** године и завршила се тешким поразом српске војске. У бици су погинула браћа **Вукашин и Угљеша Мрњавчевић**.

6/Ко је био Лазар Хребељановић?

Владар Србије након Маричке битке. Његова задужбина је манастир **Раваница**. Његова жена је кнегиња **Милица**.

7/Како се звала и где се простирала област кнеза Лазара Хребељановића?

Кнез Лазар је у сливу три Мораве (Велике, Западне и Јужне) створио велику феудалну област која је названа **Моравска Србија**. Она се простирала од изворишта Мораве на југу до Дунава, Саве и Дрине на северу и западу. Престоница је био **Крушевац**.

8/Када и где се одиграла Косовска битка?

Битка се одиграла на **Видовдан 15. (28.) јуна 1389.** на Косову пољу у близини Приштине. Турци су то место назвали Газиместан.

9/Ко је командовао битком са обе стране?

Србе је предводио кнез **Лазар**, а деловима српске војске су командовали и **Вук Бранковић**-господар Косова и зет кнеза Лазара и **Влатко Вуковић**-најбоњи војсковођа босанског краља Твртка I Котроманића.

Турке је предводио султан **Мурат**, који је у битку повео и своја два сина, **Бајазита** и **Јакуба**.

10/Које су стварне, а које измишљене личности у Косовској легенди?

Стварне су кнез Лазар и његова жена, кнегиња Милица, Вук Бранковић и Милош Обилић, а измишљени ликови су Милошеви побратими Иван Топлица и Милан Косанчић, девет Југовића, њихов отац Југ Богдан, Косовка девојка.

11/Какве је обавезе према султану Бајазиту преузела кнегиња Милица после Косовске битке?

Она је прихватила **вазалне обавезе** према Турској. Обавезала се да српске трупе, као помоћна војска, учествују у турским походима, да плаћа годишњи данак и да своју ћерку Оливеру да султану Бајазиту за жену.

12/Ко је био Стефан Лазаревић?

Син кнеза Лазара, био је први српски **деспот**. Владао је крајем 14. и почетком 15. века. Као турски вазал је ратовао у бици код Ангоре коју су Турци водили против Монгола. Престоница српске деспотовине у његово време је био **Београд**. Његова задужбина је манастир **Манасија**.

13/Ко је наследио деспота Стефана Лазаревића?

Наследио га је његов сестрић **Ђурађ Бранковић**. Пошто је Београд морао да врати Мађарима, одлучио је да на брзину сагради нову престоницу због турске опасности. Тако је настало **Смедерево** на Дунаву.

14/Који султан је кренуо у систематско освајање Балканског полуострва?

Султан **Мехмед II Освајач**. Он је 1453. освојио Цариград и Византију, а 1459. Смедерево и Српску деспотовину. Босна је пала под турску власт 1463. године.

15/Ко је био Вук Гргуревић?

Први српски деспот у јужној Угарској у 15. веку. Народ га је прозвао „Змај Огњени Вук“.

7. РАЗРЕД

(НОВИ ВЕК)

I ЕВРОПА ОД 15. ДО 18. ВЕКА

1. Колико је трајао нови век? (Трајао је од 15. века до краја 1. светског рата.)

2. Која су најзначајнија научна и техничка открића?

Хелиоцентрична теорија- то је теорија по којој се све планете и Земља окрећу око Сунца. Њен творац је био **Никола Коперник**. Значајни научници су били и **Галилео Галилеј**, **Ђордано Бруно**. Техничка открића била су:

- штампарска машина-открио ју је Немац Јохан Гутенберг који је око 1450. године у граду Мајнцу измислио прва покретна слова и штампарску пресу
- компас, дурбин, астролаб-били су важни за поморска путовања
- барут-употреба ватреног оружја

3. Која су најзначајнија географска открића и поморци:

Циљ првих поморских експедиција је био да се пронађе пут до **Индије**, земље богате зачинима

* **Кристифор Колумбо- 1492.г. је открио Америку**, организовао је четири експедиције, на првом путовању је стигао до острва у Карипском мору коме је дао име Сан Салвадор (Свети Спаситељ)

* **Васко де Гама-** поморски пут до Индије (1498), пловећи око Африке

* **Фернандо Магелан-** први опловио Земљу и доказао да је она округла, 1519-1522)

* **Америго Веспучи-** први је истражио и описао нови континент и по њему је

Америка добила име.

4. Ко су били конкистадори (освајачи)?

То су шпански војници, истраживачи и авантуристи који су током 16. века освојили велики део Америке и успоставили колонијалну власт. Најзначајнији су били **Фернандо Кортес** који је освојио **Мексико** и **Франциско Пизаро** који је покорио **Перу**. Они су покорили старо становништво-**Астеке**, **Инке** и **Маје** и временом су их скоро истребили.

5. У чему је значај великих географских открића?

Омогућила су Европљанима да јасније сагледају своју планету, трговинска размена са новоосвојеним областима (пољопривредни производи, зачини, злато), Европљани су се упознали са новим биљним културама.

6. Шта су мануфактуре?

То су **радионице** у којима се радило **ручно** и постојала је **подела рада**. На једном производу је радило више занатлија и сваки је био задужен за један део посла. Развиле су се у **Холандији**, **Енглеској**, **Француској** и **Немачкој**.

7. Шта су хуманизам и ренесанса?

То су **културни покрети** који су се јавили у Европи половином 14. века, а трајали су до краја 16. века. Настали су у **Италији** а затим су се проширили на остали део Европе. Области препорода су књижевност, наука и уметност.

8. Представници хуманизма и ренесансе и њихова дела:

* **Данте Алигијери**, **Франческо Петрарка**, **Ђовани Бокачо-италијански песници**, **оснивачи хуманизма**

* **Леонардо да Винчи-** италијански сликар (дела: „Тајна вечера“ и „Мона Лиза“)

* **Микеланђело-** италијански вајар (дела : „ Давид“ и „Мојсије“)

* **Рафаело Санти-**италијански сликар („Атинска школа“, „Сикстинска мадона“

* **Виљем Шекспир-** енглески књижевник (дела: „Ромео и Јулија“, „Отело“, „Хамлет“.)

9. Шта је реформација и ко је био њен вођа?

Реформација је верски покрет који је настао у Немачкој у **16. веку**. Вођа реформације био је **Мартин Лутер** који се побунио против раскошног живота католичког свештенства. Он је основао нову веру **протестантизам**.)

10. На које државе се проширила реформација?

На Швајцарску (калвинисти), Француску (хугеноти), Енглеску (англикани), скандинавске земље.

11. Које су последице реформације?

Верски ратови у којима је страдало на стотине хиљада људи.

12. Зашто је значајан Аугзбуршки верски мир?

Склопљен је 1555. године. Њиме су католичка и протестантска вера постале равноправне. Кнежевима и феудалцима је призната слобода вере а поданици су морали да исповедају веру свог феудалног господара.

13. Шта је римокатоличка обнова (Противреформација)?

То је покрет у католичкој цркви чији је циљ био да се **сузбије протестантизам**. У служби римокатоличке обнове били су **језуити**- монашки ред настао у 16. веку чији је оснивач био Игњације Лојола, као и **инквизиција**.)

14. Шта је Тридесетогодишњи рат?

То је рат који се водио између **Протестантског савеза и Католичке лиге**. У њему су учествовале Данска, Шведска и Француска. Трајао је од **1618-1648**. Завршен је **Вестфалским миром**.

15. Који облик владавине је постојао у европским државама у периоду од 16. до 18. века?

То је била апсолутистичка монархија.

16. Државе новог века које су биле апсолутне монархије и њихови владари:

* **Француска**- династија **Бурбон**/ владар: **Луј XIII (1610-1683)**), Луј XIV (1643-1715) подигао је дворца Версај(краљ сунце, „Држава, то сам ја“)

* **Русија**- династија **Романов**/ владар: **Петар I Велики (1683-1725)**

* **Турска**- династија **Османлија**/ владар: **Сулејман Величанствени (1520-1566)**

* **Хабзбуршка монархија (Аустрија)**- династија **Хабзбурговаца**: владар: **Марија Терезија (1740-1780), Јосиф II (1780-1790)**

* **Пруска**- династија **Хоенцолерн**/ владар: **Фридрих II Велики (1740-1786)**

II СРПСКИ НАРОД ПОД СТРАНОМ ВЛАШЋУ (16-18. век)

1. Под чијом влашћу су били Срби од 16. до 18. века?

Били су под влашћу Турака, Хабзбуршке монархије и Млетачке републике.

2. Ко су били султан, велики везир и везири? (

Султан је титула турског владара, велики везир је био председник турске владе –**Порте**, а везири су чланови турске владе.

3. Ко је био Сулејман Величанствени?

Најмоћнији турски султан, његова владавина представља врхунац турских освајања, владао је у 16. веку. Освојио је Београд **1521.г.** и Банат **1552.г.**

4. Ко је био Мехмед-паша Соколовић?

Био је исламизирани Србин, велики везир. Његовом заслугом Порта је дозволила обнову Пећке патријаршије **1557.г.** Његова задужбина био је мост на Дрини код Вишеграда.

5. Који велики ратови су се водили између Османског царства и европских држава?

-**Дуги рат (1593-1606) између Аустрије и Турске**; за време овог рата Срби у Банату су 1594. године подигли устанак против турске власти; побуна је угушена, а Турци су се осветили тако што је београдски везир Синан-паша наредио да се спале мошти Светог Саве на Врачару у Београду (данас се на том месту налази храм Светог Саве)

-**Бечки или Велики рат (1683-1699)**-водио се између **Свете лиге** (савез Аустрије, Пољске и Млетачке републике) и **О. царства**; почео је другом **турском опсадом Беча**; завршен је

миром у Сремским Карловцима 1699. –Банат је остао под турском влашћу, али је Угарска припала Хабзбуршкој монархији; ово је био први неповољан мир за Турску

-**Аустро-турски рат 1716-1718.** Турска је поражена, завршен је **миром у Пожаревцу**; Хабзбуршка монархија је добила територије јужно од Саве и Дунава

-**Други аустро-турски рат 1737-1739.** Завршен је **миром у Београду**, Турска је вратила територије изгубљене Пожаревачким миром

-**Руско-турски рат 1768-1774.** Завршен **миром у Кучук-Кајнарџију**-Русија је проглашена заштитницом хришћана на Балкану

6. Како је било подељено српско становништво у Османском царству?

Делило се на **рају** и **повлаштено становништво**-власи и помоћни војни одреди (војнуци, мартолови, дербенџије)

7. Наведи обавезе хришћанске раје према Турцима?

Харач- порез који је раја плаћала султану, **десетак**- део производа који је раја давала спахијама, **кулук**- присилан рад и **данак у крви**

8. Шта је данак у крви?

То је најтежа обавеза коју су имали хришћани према Турцима. Турци су узимали здраву мушку децу, преводили их у ислам, школовали их у војним школама и они су постајали јањичари, најelitнији део турске војске.

9. Шта је исламизација?

То је процес када су хришћани мењали веру у исламску или процес проверавања хришћана.

10. На који начин су се Срби борили против Турака?

Дизали су **буне и устанке** и одлазили у **хајдуке**.

11. Ко су били хајдуци?

Они су били **одметници од турске власти**. Окупљали су се ратовали су од Ђурђевдана до Митровдана, а зиме су проводили код својих **јатака**, сељака који су их крили од турске власти, давали им смештај и храну.

12. Ко су били ускоци?

То су Срби избегли из Турског царства, живели су у пограничним крајевима Млетачке републике, у Приморју, одатле су ускакали на турску територију, нападали и пљачкали Турке. Најпознатији су били сењски ускоци.

13. Када је обновљена Пећка патријаршија и у чему је њен значај?

Обновљена је **1557. године** заслугом **Мехмед-паше Соколовића** и зато што је велики број Срба ратовао на турској страни приликом освајања Баната. Она је неговала средњовековну традицију, националну свест, утицала је на народ да очува свој језик, веру и културу, обнављане су старе и подизане нове цркве и манастири.

14. Зашто долази до сеоба Срба у новом веку?

Због турских освајања и насиља и због учешћа Срба у ратовима против Турске. Срби се селе из правца **југа у правцу севера** и насељавају територију **јужне Угарске**. Ту су били насељавани у **пограничним крајевима** јер су били потребни као војници у борби против Турака. За узврат су добили **привилегије од аустријских владара**. На основу тих привилегија **Срби су имали црквено-школску аутономију**.

15. Када је била Прва велика сеоба Срба?

1690.г. под вођством **патријарха Арсенија III Чарнојевића**, до ње је дошло због учешћа Срба у Бечком рату на страни Аустрије; до сеобе је дошло након повлачења Аустријанаца ка северу када су Турци почели да се свете Србима паљењем села, пљачком, убијањем, одвођењем народа у робље. Преселило се више од 60 хиљада људи.

16. Када је била Друга велика сеоба Срба?

1739.год. под вођством **патријарха Арсенија IV Јовановића**. Османско царство је поново завладало Србијом па су се Срби иселили преко Саве и Дунава у Аустрију.

17. Које су последице сеоба?

Велико померање становништва ка северу, на просторе данашње Војводине и Мађарске. Многи делови Србије су опустели, на Косово и Метохију се доселило албанско становништво, трајно насељавање Срба у Војводини.

18. Шта је Војна крајина?

Територија на југу **Хабзбуршке монархије** уз границу са Турским царством. Била је **насељена Србима** који су као војници требали Хабзбуршку монархију да заштите од Турака. Постојала је од 16. до 19. века.

19. Шта су Српски (Влашки) статути?

То су **повластице Срба у Војној крајини** које су они добили као надокнаду за војне обавезе. Прогласио их је аустријски цар **Фердинанд II 1630.**

20. У чему се састојала црквено-школска аутономија Срба у Хабзбуршкој монархији?

Срби су добили право да сами **бирају своје митрополите** који су били на челу цркве; имали су свој **Сабор** који је доносио одлуке о свим најважнијим питањима, имали су право да користе **јулијански календар**; црква је отварала **школе на српском језику** и бринула и о **просветној аутономији**.

21. Ко су били врховни поглавари српске православне цркве у Хабзбуршкој монархији?

То су били **карловачки митрополити** (митрополија у Сремским Карловцима)

22. Ко је био Доситеј Обрадовић (1742-1811)?

Био је један од најзначајнијих српских **просветитеља**. Његово најзначајније дело је „**Живот и прикљученија**“, писао је и **басне**. Аутор је песме „**Востани Србије**“, која је утицала на буђење националне свести код Срба. Био је и први **српски министар просвете**.

III ДОБА РЕВОЛУЦИЈА (18-19. ВЕК)

1. Шта је револуција?

То је нагли и дубоки друштвени, економски и државни преокрет, промена или преображај. Под револуцијом се могу подразумевати и преврати, побуне, устанци, ратови и разна открића у науци.

2. Шта је индустријска револуција?

Индустријска револуција је представљала **увођење машина у производњу**, односно **прелазак са ручне на машинску производњу**. Појавила се у Енглеској у **18. веку**. Парну машину је конструисао **Џејмс Ват**. Поред парне машине значајна техничка открића била су **парна локомотива и пароброд**. Локомотиву је конструисао Стивенсон, а пароброд Фултон.

3. Наведи облике револуције?

Социјална, грађанска, пролетерска и национална.

4. Каква је то национална револуција?

Кад неки народ води борбу да се ослободи туђинске власти.

5. Каква је то грађанска револуција?

То је револуција којом се укидају феудални односи и успоставља капиталистичко друштвено уређење.

6. Наведи најпознатије политичке револуције?

Низоземска- 16. век, енглеска-17. век, америчка-18. век, француска- 18. век, српска- 19. век.

7. У чему је значај Енглеске револуције?

Она представља сукоб између **краља Чарлса I и Парламента** који је предводио **Оливер Кромвел**. Након победе Парламента у Енглеској је створена **република**. Монархија је убрзо обновљена али је Енглеска постала уставна грађанска монархија.

8. У чему је значај Америчке револуције?

Трајала је од **1775. до 1783.** и представља сукоб између **Енглеске и њених 13 колонија на источној обали Северне Америке**. Она се другачије зове и **Рат за независност**. Колоније су прогласиле **Декларацију независности** којом су прогласиле своје одвајање од Енглеске и **стварање САД**. Декларацију је саставио **Томас Џеферсон**. Париским миром 1783. су створене САД. Вођа револуције је био **Џорџ Вашингтон**.

1787. САД су добиле **Устав**. На челу државе је председник, а законодавну власт има Конгрес.

9.Када је био грађански рат у САД и између кога је вођен? Био је од **1861-1865.г.** Вођен је између Севера и Југа због ропства.

10.Каква држава је била Француска уочи револуције?

Француска је била **апсолутистичка монархија** у којој су владали феудални друштвени односи, владао је **краљ Луј XVI**. Становништво је било подељено на **три сталежа**, односно друштвене групе:

1.племство 2.свештенство 3.сељаци и грађани

Прва два сталежа су била повлаштена и имали су сву власт. Трећи сталеж је чинио око 97% од укупног броја становника, морали су да плаћају порезе и нису имали право да учествују у управљању државом.

10.Које године је избила Француска револуција и којим догађајем је почела?

Почела је **1789.г.** падом Бастиље- француски затвор- симбол апсолутизма и тираније.

11.Који су најзначајнији догађаји у време Француске револуције?

- мај 1789. краљ Луј XVI сазива **Скупштину државних сталежа**

- јул 1789. становници Париза су заузели и спалили **трвђаву Бастиљу**-симбол

апсолутизма и тираније

- 1789. укидање феудализма, проглашена **Декларација о правима човека и грађанина**

- 1791. проглашење **Устава**

- 1792. погубљење краља и краљице Марије Антоанете-Француска постаје **република**

- 1793-1794. **Јакобинска диктатура**

- 1795-1799. Владавина **Директоријума** (петочлана влада)

12.Који су резултати Француске револуције?

Укидање феудалних односа, увођење републиканског облика владавине, поштовање личних слобода и једнакост грађана пред законом, стварање француске нације.

13.Ко су били представници просветитељства у Француској?

Монтескје, Волтер и Жан Жак Русо.

14. Ко су биле најзначајније личности Француске револуције?

Максимилијан Робеспјер, Оноре Габријел Мирабо, Мара, Дантон

15.Ко је био Наполеон Бонапарта (1769-1821)?

Француски војсковођа, државник и владар. Имао је титуле **конзула и цара**(1804-1814. И 100 дана 1815). Водио је освајачке ратове и освојио скоро целу западну Европу и део средње Европе. Његови највећи противници били су: Аустрија, Русија, Пруска и Енглеска.

16.Наведи Наполеонове битке?

Битке код Абукира, Пирамида, Аустерлица, Трафалгара, Јене, Боролина, Лајпцига, Ватерлоа.

17.Којим догађајем почиње Наполеонов пад?

1812.г. походом на Русију. Наполеон је доживео неуспех. Руси су се повлачили избегавајући одлучујућу битку, једина већа битка се одиграла код **Боролина**, Наполеон је остварио пирову победу јер је изгубио више од 30 хиљада војника. Француска војска је ушла у скоро напуштену Москву, Наполеон је наредио повлачење, али је Французе приликом повратка захватила јака зима и глад од чега су многи војници умирили.

1813. Наполеон је доживео тежак пораз у **Бици народа код Лајпцига**.

18.Шта су Елба и Света Јелена?

То су острва на која је Наполеон био протеран. Са Елбе је успео да се врати и да влада још 100 дана. На острву Света Јелена је умро.

19.Када је био Бечки конгрес и по чему је значајан?

Био је **1815.г.** То је био највећи мировни конгрес у 19. веку. Циљ му је био да се пониште резултати Француске револуције и Наполеонових освајања. У свим земљама су поново успостављени стари режими и свргнуте династије. Створена је **Света алијанса**-савез Русије, Аустрије и Пруске против ширења револуционарних и либералних идеја.

20.Шта је нација?

Нација је заједница људи који говоре истим језиком и имају заједичку прошлост и културу. 19. век је био век нације.

21. У чему је значај Јулске револуције у Француској?

Била је 1830. године, укинут је феудално-апсолутистички поредак, буржоазија је преузела власт.

22. У чему је значај револуције 1848/49?

То је једна од најзначајнијих револуционарних побуна, захватила је више европских држава, другачије се назива **пролеће народа**. То су биле **грађанске револуције**, захтеви су се односили на ограничавање краљевског апсолутизма, доношење устава, укидање феудалних односа, већа грађанска и политичка права. Захватила је **Аустрију, Француску, Немачку, Италију**.

23. Када и како је дошло до уједињења Италије?

Уједињење италијанских земаља је завршено **1870.** године. Борбу за уједињење Италије је започела држава **Пијемонт (Краљевина Сардинија)**. **Камило Кавур** је био председник владе Пијемонта, уз помоћ француског цара Наполеона III је савладао Аустријанце, у војводствима на северу су избиле побуне против аустријске власти, Ђузепе Гарибалди је извршио поход на Напуљску краљевину. Италији су припојени Венеција и Рим.

24. Како је дошло до уједињења Немачке?

Немачке државе су чиниле Немачку конфедерацију у којој се све више истицала Пруска. Доласком **Вилхелма I** на престо 1861. и **Бизмарк** на чело владе почеле су припреме за немачко уједињење. Пруска је поразила Аустрију у **бици код Садове 1866.** и Француску у **бици код Седана 1870. 1871.** Пруси су у **Варсају** прогласили Немачко царство, пруски краљ је постао немачки цар.

25. Ко је био Ото фон Бизмарк?

Он је био водећа личност немачког уједињења и један од најмоћнијих европских политичара у другој пол. 19. века. Био је канцелар (председник владе) Пруске, а након уједињења и Немачке. Добио је назив „гвоздени канцелар“.

26. Шта је источно питање?

То је проблем опстанка Турског царства у Европи. Око његових територија су се бориле и велике силе и балкански народи.

27. Шта знаш о Кримском рату?

Трајао је од **1853-1856.** Сукоб је почео кад су руске трупе заузеле турске кнежевине Влашку и Молдавију. Турска је објавила Русији рат, на страну Турске су стале Француска, Велика Британија и Краљевина Сардинија. Напали су Севастопољ, руску ратну луку на Криму и Русија је доживела пораз. Последица рата је слабљење моћи Русије и спречено је њено ширење на рачун Турске.

28. Наведи балканске народе који су били под влашћу Турака?

Срби, Бугари, Грци, Румуни, Албанци.

29. Када је био Берлински конгрес и које балканске државе су на њему стекле независност?

Био је **1878.г.** Србија, Црна Гора и Румунија су стекле независност.

30. Наведи националне државе балканских народа?

Грчка, Србија, Црна Гора, Румунија, Бугарска, Албанија.

31. Наведи најзначајније државе 18. и 19. века и њихове владаре:

* **Француска- Луј XVI Бурбонски** (краљ који је владао у време Француске револуције), **Наполеон Бонапарта** (од 1804.г. био је француски цар)- Француска је у 19. веку била и монархија и република

* **Енглеска-** краљица **Викторија** (уређење: монархија- краљевина)

* **Немачка-** **Виљем I** и **Виљем II** из династије Хоенцолерн

* **Италија-** краљ **Виторио Емануел** из династије Савоја.)

* **Русија-** по уређењу била је монархија-Александар I, Николај I, Николај II из династије **Романов.**

* **Сједињене Америчке Државе**- држава је настала 1783.г., по уређењу је била република.

* **Аустро-Угарска**- по уређењу монархија, владала је династија **Хабзбурговаца** (најзначајнији владар **Франц Јозеф**)

32.Шта знаш о учешћу Срба у револуцији 1848/49.г.?

Срби су 1848.г. сазвали црквено-народни сабор у Сремским Карловцима познат као **Мајска скупштина**. Одлуке донете на овој скупштини биле су:

* створена је **Српска Војводина** која је обухватала Срем, Бачку, Банат и Барању

* за војводу је изабран **Стеван Шупљикац**

* Карловачки митрополити **Јосиф Рајачић** постао је патријарх

33.Наведи образовне и културне установе Срба у јужној Угарској?

Гимназије у Сремским Карловцима и Новом Саду, **Матица српска**- основана 1826.г. у Пешти, а од 1864.г. се налази у Новом Саду.)

34.Шта је било 1867.г.?

Тада је донета **аустро-угарска нагодба** којом је Хабзбуршка монархија постала Аустро-Угарска монархија и подељена је на два дела.

IV СРПСКИ НАРОД У 19. ВЕКУ

1.Колико је трајала Српска револуција? 1804-1835.г.

2.Наведи периоде Српске револуције?

Период ратовања од 1804-1815.г. и период преговарања од 1815-1835.г. Завршена је укидањем феудализма и доношењем првог Устава у Србији.

3.Наведи догађаје из периода ратовања?

Први српски устанак од 1804-1813.г.

Хаци-Проданова буна- 1814.г.

Други српски устанак- 1815.г

4.О чему се највише преговарало?

О аутономији Србије. Аутономија је самоуправа у оквиру Турског царства.

5.Који је значај Српске револуције?

Обновљена је српска држава, 1835.г. укинута су феудални односи и донет је први српски устав - **Сретењски устав**.

6.Како се звала територија на којој је избила српска револуција?

Београдски пашалук.

7.Шта је Кочина крајина?

Српски назив за последњи аустро-турски рат 1788-1791. Назив је добио по једном од српских предводника, **Кочи Анђелковићу**. Највише се ратовало на територији Београдског пашалука, а Срби су ратовали против Турака организовани у **фрајкоре**-добровољачке одреде.

8.Шта је кнежинска самоуправа?

Турци су дозволили Србима да се организују у **нахији, кнежини и селу**. Старешина села је био **кмет**, старешина кнежине **кнез**, а нахије **оборкнез**. Они су за турску власт сакупљали порез, одржавали путеве, гонили хајдуке, бринули о Србима.

9.Колико је трајао Први српски устанак? 1804-1813.г.

10.Каква је била ситуација у Београдском пашалуку пред Први српски устанак?

Београдским пашалуком је управљао **везир Мустафа-паша**. Због своје благе управе добио је назив „Српска мајка“. Престала су насиља над становништвом, почео је напредак привреде, све више Срба се бавило трговином. 1801. група турских одметника-**дахија** су убила Хаци Мустафа-пашу, преузели су власт у Београдском пашалуку, међусобно су га поделили и завели праву страховладу.

11.Који је био узрок избијања Првог српског устанка?

Насилје дахија над српским становништвом у Београдском пашалуку.

12.Који је био повод за избијање Првог српског устанка?

Сеча кнезова. Турци су побили више од 100 српских кнезова како би заплашили Србе и спречили их у пружању отпора.

13. Ко су биле дахије?

То су старешине јањичара, одметници од султана, који су у Београдском пашалуку спроводили насиље над Србима. То су били **Аганлија, Кучук Алија, Мула Јусуф и Мехмед-ага Фочић.**

14. Шта знаш о почетку Првог српског устанка?

15.02.1804.г.(празник **Сретење**) одржан је **збор у Орашцу** на коме је донета одлука да се подигне устанак против дахија и за вођу је био изабран **Ђорђе Петровић Карађорђе (вожд).**

15. Ко је био Карађорђе (1762-1817)?

- био је вођа Првог српског устанка
- владао је Србијом од **1804-1813.г.**
- оснивач династије Карађорђевић
- имао је титулу војвода
- владао је апсолутистички
- **1813.г.** је напустио Србију, отишао у Аустрију па у Русију
- **1817.г.** вратио се у Србију у намери да поново подигне устанак против Турака, али био је убијен у Радовањском лугу по наредби Милоша Обреновића, београдског везира и турске владе.

16. Наведи битке из Првог српског устанка? (Иванковац, Мишар, Делиград, Чегар)

***Иванковац-1805.** Први сукоб између устаника и законите султанове војске; до тада су ратовали само против дахија

***Мишар 1806.** Код Шапца, устаници поразили војску босанског везира

***Делиград 1806.** Устаници победили војску румелијског везира

***Чегар 1809.г.** једина битка у којој су Срби доживели пораз од Турака. Србе је у овој бици предводио **Стеван Синђелић.** Турци су од глава погинулих Срба подигли **Ђеле-кулу** код Ниша.

17. Наведи војводе из Првог српског устанка?

Хајдук Вељко Петровић, Стеван Синђелић, Миленко Стојковић, Петар Добрњац, поп Лука Лазаревић

18. У чему је значај Мира у Букурешту?

Склопиле су га **Тураска и Русија 1812.** Русија је повукла своје трупе из Србије. Изборила је аутономију за Србе, али они је нису прихватили и наставили су да се боре. 1813. велика турска војска предвођена **Хуршид пашом** је напала Србију и она је покорена до октобра 1813. Карађорђе и велики број устаничких старешина су напустили Србију. Велики број Срба се иселио на територију Аустрије.

19. Када је настала прва српска влада и како се звала?

Прва српска влада настала је 1805.г. и звала се **Правитељствујушчи совјет.** Први председник био је **Прота Матеја Ненадовић.**

20. Каква је била ситуација у Београдском пашалуку након слома Првог српског устанка?

За београдског везира је постављен **Сулејман-паша Скопљак** који је завео страховладу над Србима, насиље, освету због устанка.

Због тога је **Хаци Продан Глигоријевић** подигао буну 1814. али Турци су је угушили.

21. Када је био Други српски устанак? 1815.г.

22. Шта знаш о почетку Другог српског устанка?

23.04.1815.г. (празник **Цвети**) одржан је **збор у Такову** на ком је донета одлука да се подигне устанак против Турака и за вођу је био изабран **Милош Обреновић** („Ево мене, а ето вама рата с Турцима!“)

23. Ко је био Милош Обреновић (1783-1860)?

- био је вођа Другог српског устанка
- владао је Србијом два пута **1815-1839.г. и 1858-1860.г.**

- оснивач династије Обреновић
- владао је апсолутистички
- имао је титулу кнеза
- одрекао се власти 1839- 1838. је проглашен Турски устав који је ограничавао његову власт

24.Наведи битке из Другог српског устанка?

Љубић, Дубље, Пожаревац, Палеж

25.Најзначајније војводе из Другог српског устанка?

Арсеније Ломо, Милић Дринчић, Танаско Рајић, Јово Вукомановић, Сима Ненадовић

26.Који су се значајни догађаји десили у време владавине Милоша Обреновића?

* **1815.г.-** споразум између Милоша и Марашлије (уведена је заједничка српско-турска управа у Београдском пашалуку

* **1830.г. – хатишериф-** Србија је добила аутономију у оквиру Турског царства

* **1830.г. берат –** Милош Обреновић је постао наследни кнез Србије (**Србија постаје Кнежевина**)

***1835.г.**укинути су феудални односи

* **1835.г.** донет је први српски устав- Сретењски устав (устав је написао **Димитрије Давидовић**)

* Крагујевац је био престоница Србије

27.Појмови:

аутономија-самоуправа

***амнестија-помиловање**

***абдикација-одрицање од престола**

* **хатишериф-** свечана султанова повеља, највиши правни акт у Турском царству

***берат-** повеља коју издаје султан

* **намесништво-** орган власти који управља државом уместо малолетног владара

28.Шта је Србија добила Хатишерифом из 1830?

Независну унутрашњу управу, право на избор старешина, слободу вероисповести, слободу трговине.

29.Шта је Србија добилаХатишерифом из 1833?

Добила је територијално проширење-**6 нахија** које је још ослободио Карађорђе у Првом срп. устанку.

V ВЛАДАРИ СРБИЈЕ У 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

• ДИНАСТИЈА КАРАЂОРЂЕВИЋ

- 1. Карађорђе – вожд (1804-1813)**
- 2. Александар Карађорђевић- кнез (1842-1858)**
- 3. Петар I Карађорђевић- краљ (1903-1918. Србија, 1918-1921. Краљевина СХС)**
- 4. Александар I Карађорђевић- краљ (1921-1934)**
- 5. Петар II Карађорђевић- краљ (1934-1945)**

ДИНАСТИЈА ОБРЕНОВИЋ

- 1. Милош Обреновић- кнез (1815-1839, 1858-1860)**
- 2. Михајло Обреновић- кнез (1839-1842, 1860-1868)**
- 3. Милан Обреновић- кнез и краљ (1868-1889)**
- 4. Александар Обреновић- краљ (1889-1903)**

- **НА ПРЕСТОЛУ СРБИЈЕ ТОКОМ 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКАСМЕЊИВАЛИ СУ СЕ ВЛАДАРИ ИЗ ДИНАСТИЈЕ КАРАЂОРЂЕВИЋ И ОБРЕНОВИЋ**
- **КАРАЂОЂЕ (1804-1813.г.)**
- **МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ (1815-1839)**
- **МИХАЈЛО ОБРЕНОВИЋ**
 - био је син Милоша Обреновића
 - владао је два пута Србијом
 - био је најобразованији српски владар
 - имао је титулу кнеза
 - **1841.г.** Београд је постао престоница Србије
 - **1867.г.** добијање градова (Турци су напустили све српске градове)
 - **1868.г.** био је убијен у Кошутњаку
 - Жена-мађарска грофица Јулија Хуњади
- **АЛЕКСАНДАР КАРАЂОРЂЕВИЋ**
 - био је Карађорђевићев син
 - у време његове владавине главну улогу су имали **уставобранитељи** (Илија Гарашанин, Тома Вучић Перишић..) – залагали су се за доношење устава
 - Србија је добила установе модерне државе, усвојени су важни закони и основане установе у области просвете и културе:
 - *1842.г. је основано **Друштво српске словесности**
 - ***1844.г.** донет је **Грађански законик (Јован Хаџић)**
 - * **1844.г.** настало је **Начертаније**- национални програм уједињења Срба (**Илија Гарашанин**- аутор)
 - долази до културног препорода чији је носилац био **Вук Караџић**
 - осниване су основне школе, гимназије, Војна академија, Народни музеј
 - жена- Персида Ненадовић
- **МИЛАН ОБРЕНОВИЋ**
 - био је први српски краљ у новом веку (**1882.г.** се прогласио за краља)
 - од **1882.г.** **Србија је краљевина**
 - ратовао је против Турака (1876-1878.г.)
 - **1878.г.** Берлински конгрес- **СРБИЈА ЈЕ ДОБИЛА НЕЗАВИСНОСТ И** територијално проширење (**Нишки, Пиротски, Топлички и Врањски округ**)
 - 1881.г. оснивање политичких странака
 - 1882.г. уведено је основно образовање за мушку и женску децу
 - 1883.г. **Тимочка буна**-обрачун са радикалима
 - 1883.г. уведен је први телефон
 - 1884.г. прва железничка пруга у Србији од Београда до Ниша
 - 1885.г. српско-бугарски рат- пораз Србије у бици на Сливници
 - 1888.г. устав- (уведен је парламентаризам)
 - 1889.г. абдицаија Милана Обреновића
 - жена-Наталија Кешко
- **АЛЕКСАНДАР ОБРЕНОВИЋ**
 - био је син Милана Обреновића
 - његова владавина обележена је честим државним ударима, променама устава и влада
 - **1903.г. Мајски преврат** (официри српске војске предвођени капетаном **Драгутином Димитријевићем Аписом** убила је краља Александра и краљицу Драгу)
 - жена-Драга Машин

- **ПЕТАР I КАРАЂОРЂЕВИЋ**

- био је српски краљ (**1904.г. био је крунисан за краља**)
- уживао је велику популарност у народу
- период његове владавине био је најдемократскији у политичком развоју Србије
- у његово време дошло је до привредног, друштвеног и културног напретка Србије
- поштовао је устав и законе
- звали су га **Ослободилац**
- **са српском војском и народом прошао је све страхоте балканских ратова и I. светског рата**
- **1.12.1918.г.** настала је Краљевина Срба Хрвата и Словенаца (обухватала је Србију, Црну Гору, Хрватску, Словенију, БиХ, Македонију)
- Умро је 1921.г.
- Жена-Зорка Петровић

- **АЛЕКСАНДАР I КАРАЂОРЂЕВИЋ**

- био је краљ **Краљевине Југославије**
- 1921.г. донет је **Видовдански устав**
- 1921.г. образована је **Мала антанга** (Краљевина СХС, Румунија, Чехословачка)- циљ: да се спречи обнова Аустро-Угарске
- 1928.г. убиство у Народној скупштини
- 1929.г. краљ је укинуо парламентаризам и заузео диктатуру (**шестојануарска диктатура**)
- Јачање сепаратистичких снага који су радили на разбијању Југославије (усташе и ВМРО)
- 1929.г. држава је променила име у **Краљевина Југославија**
- 1934.г. **Балканска антанга** (Југославија, Румунија, Грчка и Турска)
- Сарадња са Енглеском и Француском
- **1934.г.** био је убијен у Марсеју
- Жена –румунска принцеза Марија

- **ПЕТАР II КАРАЂОРЂЕВИЋ**

- био је последњи краљ Краљевине Југославије
- због малолетства уместо њега је владало **намесништво** (водећа личност намесништва био је кнез **Павле Карађорђевић**)
- од **1934.г.-** Југославија почиње да сарађује са Италијом и Немачком
- **1939.г.-** споразум **Цветковић-Мачек** (створена Бановина Хрватска)
- **25.03.1941.г.** Југославија је приступила **Тројном пакту** (Тројни пакт је настао 1940.г. и чиниле су Италија, Немачка и Јапан.)
- **27.03.1941.г. државни удар** (незадовољни што је Југославија приступила Тројном пакту, официри југословенске војске збацили су намесништво и владу и краља Петра II прогласили пунолетним)
- **6.04.1941.г. Немачка напала Југославију** (почетак Другог светског рата на територији Југославије)
- **1945.г.** била је укинута монархија и **Југославија је постала република** (краљу Петру је нова комунистичка власт забранила повратак у земљу)
- Умро је 1970.г.
- Жена-грчка принцеза Александра

ТЕРИТОРИЈЕ НА КОЈИМА СУ ЖИВЕЛИ СРБИ ВАН ТЕРИТОРИЈЕ СРБИЈЕ У19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

1. **Јужна Угарска** – данашња Војводина(ту су Срби били под аустро-угарском влашћу и те власти су се ослободили 1918.г- тада се Војводина прикључује Краљевини Србији.)
2. **Босна и Херцеговина** (На тим просторима Срби су живели прво под влашћу Турака, а од 1878.г. под влашћу Аустро-Угарске (окупирана територија). Аустро-Угарске власти су се ослободили 1918.г. и БиХ улази у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца)
3. **Хрватска, Славонија и Далмација** (На тим просторима Срби су били под аустро-угарском влашћу и те власти су се ослободили 1918.г. Хрватска улази у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.)
4. **Стара Србија** (обухватала је Косово, Метохију, Рашку област и северну Македонију)- на тим просторима Срби су били под влашћу Турака и те власти су се ослободили 1912.г. после Балканских ратова. Од 1912.г. Стара Србија је била у оквиру Краљевине Србије.)
5. **Црна Гора**
Перид владичанства-митрополити су се бирали из породице Петровић-Његош, а називали су се и **владике**
***Петар I (1784-1830)**-проглашен Законик Петра I
***Петар II (1830-1851)**-основао гвардију (нижи суд) и перјанике (гарда); књижевник- „Горски вијенац“, „Лажни цар Шћепан Мали“, „Луча микрокозма“
Доба световне власти-кнез и краљ
***Кнез Данило (1851-1860)**-Законик Данила Првог
***кнез и краљ Никола I Петровић Његош (1860-1918)-1878.** На Берлинском конгресу Ц. Гора је добила независност и територијално проширење -планински крајеви, излаз на Јадранско море
* од 1918.г. Црна Гора се налази у оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

• **ЗНАЧАЈНЕ ЛИЧНОСТИ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ У 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА**

1. **Никола Пашић** -Био је вођа Радикалне странке, председник владе Србије током I светског рата
2. **Јован Ристић** -Био је вођа Либералне странке, намесник у време Милана и Александра Обреновића
3. **Илија Гарашанин** - Написао је „Начертаније“
4. **Светозар Милетић**- Био је најзначајнији политичар међу Србима у Јужној Угарској, основао је Српску народну слободомну странку

8. РАЗРЕД

(САВРЕМЕНО ДОБА)

I. ЕВРОПА И СВЕТ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

ПРИШВРЕДА

1. **У којој привредној грани је дошло до највећег напретка?** (највећи напредак остварен је у саобраћају,нарочито се развио железнички саобраћај, што је омогућило да и удаљенији континенти буду доступнији.)
2. **Које гране индустрије су се развиле?** (металургија и машинска индустрија.)

3. Које природне науке су се највише развиле? (хемија, физика, биологија.)

4. Када је дошло до Друге индустријске револуције? (у другој половини 19. века. Она подразумева примену електричне енергије, мотора са унутрашњим сагоревањем, као и нафте и гаса као изворима енергије.)

5. Наброји најзначајније техничке проналаске из друге пол. 19. и поч. 20. века?

(сијалица, телефон, мотор са унутрашњим сагоревањем, вишефазна наизменична струја, фонограф, телеграф и радио.)

6. Који проналасци су унапредили саобраћај? (електрична локомотива, електрични трамвај, аутомобил, цепелин и авион.)

7. Наведи открића у области науке и технике крајем 19. и поч. 20. века?

- * развој железничког саобраћаја,
- * производња првих авиона и аутомобила,
- * конструисана динамо-машину- ВЕРНЕР СИМЕНС,
- * сијалица-ТОМАС ЕДИСОН,
- * телефон-АЛЕКСАНДАР ГРЕЈЕМ БЕЛ,
- * телефонија-МИХАЈЛО ПУПИН,
- * динамит- АЛФРЕД НОБЕЛ,
- * периодни систем елемената – ДМИТРИЈ МЕНДЕЉЕЈЕВ,
- * вакцина против беснила- ЛУЈ ПАСТЕР,
- * теорија о еволуцији човека- ЧАРЛС ДАРВИН,
- * икс зраци-ВИЛХЕЛМ РЕНДГЕН

8. Ко је био Никола Тесла? (научник српског порекла, рођен у Смиљану у Лици, заслужан је за проналазак вишефазне струје и могућности да се она преноси на велике удаљености.)

9. Ко је био Томас Едисон? (амерички научник који је изумео сијалицу.)

10. Ко је био Михајло Пупин? (српски научник, који је остао запамћен по достигнућима у преносу струје и телефонског сигнала.)

11. Ко је био Алфред Нобел? (шведски хемичар, који је изумео динамит 1867.г. Свестан да се његов експлозив може користити и у војне сврхе тестаментом је универзитету у Стокхолму завештао велику суму новца која се сваке године од 1901.г. додељује као награда за најбоље резултате у области физике, хемије, медицине, књижевности и борбе за мир.)

12. Ко је био Чарлс Дарвин? (енглески природњак, развио је теорију еволуције и њу образложио у познатом делу, Порекло врста путем природног одабирања.)

13. Ко је био Варнер Сименс? (он је електричну енергију претворио у механичку.)

14. Која су била најважнија превозна средства? (железница, бицикл и аутомобил.)

15. Наведи најважније фирме које су производиле аутомобиле?(Пежо, Рено, Фијат, Форд.)

16. Шта је цепелин?(Ваздушна летелица којом је био успостављен први ваздушни саобраћај.)

17. Ко је извео први лет авионом и када? (браћа Рајт 1903. г.)

18. У којим државама је дошло до развоја тешке индустрије? (у Немачкој, В. Британији, Белгији, Француској, САД и нешто касније у Русији.)

19. Која је била највећа индустријска земља на свету? (САД)

ДРУШТВО

1. Колико је у Европи било становника до 1900. г.? (390 милиона. Дошло је до повећања броја становника услед пада морталитета.)

2. Шта је морталитет? (смртност)

3. Које државе су биле велике силе? (Француска, В. Британија, Немачка, Аустро-Угарска, Русија у Европи, а САД и Јапан ван Европе.)

4. Наведи велике градове поч. 20. в.? (Лондон, Берлин, Париз, Беч, Истанбул, Москва)

5. Каког уређења су биле европске државе? (монархије и републике. У Европи, Француска и Швајцарска су биле републике а остале монархије, а ван Европе републиканско уређење су имале САД.)

6. Какве су то демократске државе? (то су биле државе које су имале Устав и парламент, где су постојале политичке слободе и опште право гласа.)

7. Које европске државе су последње добиле Устав и парламент? (Русија и Турска)

8. Која је била водећа идеја 19. века? (национализам, пошто су све државе изграђене или су настајале на националној основи. Било је и вишенационалних држава, а то су Турска и Аустро- Угарска)

9. Шта је идеологија? (систем идеја и погледа на одређена питања у политици, науци, религији, уметности.)

10. Наведи најпознатије идеологије? (либерализам, конзерватизам, радикализам и социјализам(марксизам))

* **Либерализам**- подразумева слободу мишљења, уставно уређење државе, опште право гласа. Енглеска се сматра колевком уставности и либерализма.

* **Конзервативизам**- очување старог, традиционалног мишљења, исказујући одбојност према новом и напредном.

* **Радикализам**- залагала се за корените промене у друштву и држави. Залагали су се и за једнака политичка права за све грађане.

* **Социјализам(марксизам)**- оснивач Карло Маркс. Залагала за организовање радничке класе и борбу радничке класе за политичка и социјална права, а после Марксове смрти подразумева укидање капитализма и успостављање новог друштвеног поретка.

11. Ко су били Маркс и Енгелс? (они су били творци социјализма –комунизма. Циљ је био да се изгради друштво без класа и социјалних разлика, а то се могло извести револуцијом коју ће спровести радничка класа.)

КУЛТУРА

1. Шта је позитивизам? (филозовски правац који предност даје ономе што се може искуством сазнати и проверити. То је био водећи правац у науци и образовању.)

2. Који правац преовлађује у књижевности? (реализам. Најпознатији писци били су: Балзак, Стендал, Елиот, Достојевски и Толстој)

3. Који правац преовлађује у сликарству? (импресионизам. Најпознатији сликари су Моне, Реноар, Сезан)

4. Какав је био развој филмске уметности? (у француској је у једном кафеу приказан први филм 1895. г. Док је први биоскоп отворен у Лондону 1905. г. Браћа Лимијер су били зачетници развоја филмске уметности.)

5. Какав је био развој спорта? (Пјер де Кубертен обновио је античке Олимпијске игре. Прве обновљене Олимпијске игре одржане су у Атини 1896. г. Најпопуларнији спортови били су бициклизам и фудбал. Фудбал се прво појавио у Енглеској.

6. Какав је то феминистички покрет? (покрет за права жена и за њихову равноправност са мушкарцима.)

МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ

1. Шта су то велике силе? (то су државе које су биле економски, војно и политички моћне.)

2. Која држава је била привредно најразвијенија и највећа колонијална сила? (Велика Британија)

3. Која је била највећа колонија Велике Британије? (Индија-била је крунска колонија Велике Британије, називана драгуљем у британској круни.)

4. Шта су колоније? (поседи неке земље изван њених граница. Колоније су биле политички и економски зависне од државе која их је образовала.)

5. Где су се колоније развијале? (у Азији, Африци и на острвима у Тихом и Индијском океану.)

6. Које су још биле британске колоније? (Египат, Судан, Кенија, Нигерија.....)

- 7. Која држава је после Велике Британије била велика колонијална сила?** (Француска. Њене колоније су биле у Северној Африци (Алжир, Западна Африка, Тунис), али је запосела и острво Мадагаскар у Индијском океану и источни део Индокине.)
- 8. Где је Немачка имала своје колоније?** (јакo касно се Немачка укључила у трку за освајање колонија, тек после уједињења 1871. г. Имала је колоније у југозападном и источном делу Африке.)
- 9. Које су биле италијанске колоније?** (и она се касно укључила у трку за колонијама, тек после уједињења 1870. Колоније су јој биле Либија, Родос, део Сомалије.)
- 10. Који континент је познат као „црни континент“?** (Африка)
- 11. Које државе су се укључиле у поделу „црног континента“?** (Енглеска, Француска, Немачка, Белгија, Италија)
- 12. Које државе су имале интерес у Азији?** (Русија, САД, Немачка и Велика Британија)
- 13. Како се звао период од 1878. г до 1914. г и зашто?** („лепа времена“, зато што је то био период мира, када се није ратовало.)
- 14. Наведи политичке блокове који су се формирали крајем 19. и поч. 20. в.** (1882. г. Тројни савез- Немачка, Италија, Аустро-Угарска и 1907. г. Антанта- Велика Британија, Француска, Русија)

БАЛКАНСКИ НАРОДИ И ДРЖАВЕ

- 1. Које две државе су под својом влашћу држале Балканско полуострво?** (Турско царство и Аустро –Угарско царство)
- 2. Која је још држава имала својих интереса на Балкану?** (Русија)
- 3. Који је циљ имала Русија на Балканском полуострву?** (да овлада мореузима Босфором и Дарданелима како би изашла на Егејско и Средоземно море. Том плану се противила Велика Британија.)
- 4. Какве планове је имала Аустро- Угарска?** (план је био продор на исток, да дође до Егејског мора. Она је 1878. г. извршила окупацију Босне и Херцеговине, а 1908. је извршила анексију –припајање Босне и Херцеговине својој територији.)
- 5. Коју државу су звали „болесник на Босфору“?** (Турску)
- 6. Када је била Младотурска револуција?** (1907. г.)
- 7. Шта је Источно питање?** (процес ослобађања европских хришћана од власти Османског царства на Балканском полуострву. Првенствено се односи на питање опстанка и наслеђа османских територија на Балкану, али и Европе уопште.)
- 8. Наведи Балканске народе који су били под турском влашћу?** (Срби, Бугари, Грци, Румуни, Албанци)
- 9. Када су се Балкански народи ослободили турске власти и створили своје националне државе?**
Грчка-1829./ Србија- 1878./ Црна Гора-1878./ Румунија-1878./ Бугарска-1908. г./ Албанија 1912.)
- 10. Ко и када је Турску протерао са Балкана?** (Балкански савез 1912. после Првог балканског рата.)

ПОЈМОВИ:

- **монархија**-је земља са наследним владарем
- **парламентаризам**-је друштвени систем у коме постоји парламент
- **парламентарна монархија**- је земља која има наследног владара и у којој парламент и влада доносе најзначајније одлуке за земљу.
- **република**- облик државног уређења у коме народ на изборима бира органе власти. Власт није наследна као у монархији.
- **устав**- највиши правни акт једне земље
- **империја**-велика моћна држава

- **империјализам**-политика која је усмерена на ширење контроле над другим народима и земљама.
- **револуција**-нагла промена претходног стања, може се односити на друштвени и политички поредак, али и на промене у науци и индустрији.
- **пролетери**-радници, живе од свог рада.
- **расизам**- учење о неједнакости људских раса
- **аутономија**-самоуправа, право на самостално одлучивање о појединим питањима.
- **капиталистичка привреда**-начин производње у коме је главни мотив власника капитал, стварање профита.
- **Двојна монархија**- назив за Аустро-Угарску која се још назива и црно-жута монархија.
- **Асимилација**- утапање једног народа у други, наметање језика и културе.

II. НЕЗАВИСНЕ СРБИЈА И ЦРНА ГОРА. СРБИ ПОД ВЛАШЋУ АУСТРО – УГАРСКЕ И ТУРСКЕ

1. Који владари су владали Краљевином Србијом кр. 19. и поч. 20. в. ? (Милан Обреновић, Александар Обреновић, Петар I Карађорђевић)
2. Од када до када је владао Милан Обреновић? (1868- 1889.)
3. На који начин је дошао кнез Милан О. на власт? (кнез Михајло није имао наследника, па је на власт дошао Милан коме је Михајло био стриц. Пошто је Милан био малолетан уместо њега до 1872. влада намесништво.)
4. Шта је намесништво? (орган власти састављен од три члана који управљају државом уместо малолетног владара.)
5. Против које државе је Милан Обреновић ратовао и у ком периоду?(против Турске од 1876-1878.г.)
6. Шта је био повод рата против Турске? (устанак у БиХ 1875.г.)
7. Колико је ратова Србија водила против Турске? (водила је два рата. У првом рату Србија је била поражена код Ђуниса, а у другом рату као савезница Русије ослободила је значајне територије од турске окупације и победила.
8. Где је био потписан мир између Турске и Русије? (У Сан Стефану 1878.г.)
9. Када је био Берлински конгрес и зашто је био значајан за Србију? (био је 1878. Србија је тада добила независност и територијално проширење: Нишки , Пиротски, Врањски и Топлички округ)
10. О чему говори Тајна конвенција и када је донета?(1881.г. потписали су је Србија и Аустро-Угарска. Србија се обавезала да неће водити спољну политику супротну интересима Аустро-Угарске, пре свега у Босни и Херцеговини)
11. Када је Србија постала краљевина? (1882.г. и тада је кнез Милан постао први нововековни краљ.)
12. Када је била Тимочка буна и шта је повод за њено избијање? (била је 1883.г. Повод је била владина одлука да се од сељака одузме застарело оружје. Радикали су ову владину одлуку напали у штампи и позвали народ да не врати оружје. Дошло је до оружане побуне у источној Србији у Тимочној крајини. Војска је угушила буну. Велики број учесника био је осуђен на смрт, а вођа радикала Никола Пашић је побегао у Бугарску.)
13. Са којом државом је Србија још ратовала у време Милана Обреновића?(ратовала је са Бугарском 1885.г. Вођена је битка код Сливнице у којој је Србија била поражена. Захваљујући Аустро –Угарској , Србија није претрпела веће последице. После овог рата краљу Милану Обреновићу је био пољуљан ауторитет.)
14. Када настају политичке странке у Србији? (1881.г.)

15. Наведи политичке странке у Србији? (Народна радикална странка, вођа Никола Пашић, Либерална странка, вођа Јован Ристић, Напредна странка, вође Милан Пироћанац, Милутин Гарашин, Стојан Новаковић)

16. Које уставе је Србија имала пре 1888.г.? (Сретењски устав 1835. г., Турски устав 1838.г., Намеснички устав 1869.)

17. Шта је Устав? (највиши правни акт једне земље на основу ког се уређује држава.)

18. Који је значај Устава из 1888.г.? (био је то први Устав донет у независној држави. Њиме је уведен парламентаризам и загарантована грађанска права и слободе.)

19. Шта је парламентаризам? (то је политички систем у ком парламент има законодавну власт, он именује владу и она је њему одговорна.)

20. Када и зашто је краљ Милан Обреновић абдицирао? (1889.г. Разлози: државни проблеми, развод од краљице Наталије, борба са радикалима, донешен Устав 1889.г. и он не може да влада апсолутистички.)

21. Шта је абдикација? (одрицање од власти.)

22. До када је живео краљ Милан? (до 1901.г. Умро је у Бечу и сахрањен у манастиру Крушедол.)

ВЛАДАВИНА АЛЕКСАНДРА КАРАЂОРЂЕВИЋА (1889-1903.г.)

1. Како је Александар Обреновић дошао на власт? (он је 1889.г. малолетан, тако да је Србијом владало намесништво до 1893.г. када је Александар извршио државни удар и дошао на власт.)

2. Ко су били намесници у време краља Александра? (Јован Ристић, Коста Протић, Јован Белимарковић)

3. Шта је државни удар? (незаконито преузимање власти или уставног поретка у земљи.)

4. Шта је обележило његову владавину? (честе промене устава, влада и државни удари.)

5. Како је Александар мењао уставе? (укинуо је устав из 1888.г. и вратио на снагу устав из 1869.г. а потом је и њега укинуо и донео нови устав из 1901.г.)

6. Шта знаш о његовом браку са Драгом Машин? (он се њоме оженио 1900.г. Она је била дворска дама његове мајке краљице Наталије, старија од њега, удовица, нероткиња и српска јавност као и његови родитељи нису били за овај брак.)

7. Када је био Мајски преврат? (1903.г. завереници-политичари и војници, предвођени Драгутином Димитријевићем Аписом и Ђорђем Генчићем упали су у двор и убили краља и краљицу. Тим чином завршена је владавина Обреновића и окончана борба између две српске династије.)

ВЛАДАВИНА ПЕТРА I КАРАЂОРЂЕВИЋА (1903-1921.г.)

1. После ког догађаја Петар I долази на власт? (после Мајског преврата 1903.г.)

2. Која је била водећа политичка странка у време Петра I (радикална странка. Најзначајнији политичар тог времена био је Никола Пашић.)

3. Који догађаји су обележили спољну политику Петра (Царински рат 1906-1911.г., Анексиона криза 1908.г, Балкански ратови и Први светски рат.)

4. Шта знаш о Царинском рату? (то је економска блокада Србије од стране Аустро – Угарске. Када је истекла важност старог трговинског уговора, започели су преговори о склапању новог. Услови новог уговора нису одговарали Србији и она се окреће Бугарској и Француској. После тога је Аустро-Угарска забранила Србији извоз стоке чиме је започео Царински рат. Србија је била приморана да потражи нова тржишта, али не више за продају живе стоке већ месних прерађевина. Из овог рата Србија је изашла као победник.

5. Шта знаш о анексији БиХ? (1908.г. Аустро-Угарска је извршила анексију Босне и Херцеговине и припојила је својој територији. Овом анексијом су и Србија и Црна Гора изгубиле могућност проширења и ослобађања БиХ и својих сународника и коначно морале

да се одрекну ових територија. У Србији су биле организоване демонстрације у којима је учествовао и престолонаследник Ђорђе. Русија није могла да помогне Србији, тако да је 1909.г. Србија морала да призна анексију БиХ.)

ЦРНА ГОРА КР. 19. И ПОЧ. 20.В.

- 1. Ко је владао Црном Гором од 1860.г. до 1918.г. ?** (Никола Петровић)
- 2. Шта је Црна Гора добила одлукама Берлинског конгреса?** (добила је независност и територијално проширење. Добила излаз на море са градовима Баром и Улцињем.)
- 3. Зашто су књаза Николу звали „таст Европе“?** (зато што је својих пет ћерки удао за владаре или принчеве других држава.)
- 4. Какви су били односи са Србијом?** (у време рата Србија и Црна Гора су сарађивале. Међутим, у време мира између династија Петровић с једне стране и Обреновића и Карађорђевића са друге стране постојало је супарништво. Разлог за то је борба за првенство међу Србима.)
- 5. Који су догађаји обележили спољну политику Николе Петровића?** (Балкански ратови и Први светски рат.)
- 6. Какав је био начин владавине књаза Николе?** (апсолутистички)
- 7. Када је Црна Гора добила први устав?** (1905.г. Био је то октроисан (подарени) устав.)
- 8. Када је Црна Гора постала краљевина?** (1910.г.)
- 9. Који град је био престоница Црне горе?** (Цетиње)
- 10. Шта знаш о Бомбашкој афери?** (црногорски студенти који су се школовали у Београду критиковали су режим књаза Николе. Група црногорских младића у Србији је набавила бомбе и послала их у Црну Гору. Црногорске власти су заплениле бомбе и оптужили опозицију да уз помоћ Србије спрема атентат на књаза Николу.)

СРБИ ПОД АУСТРО-УГАРСКОМ ВЛАШЋУ

- 1. Наведи територије где су Срби живели кр.19. и поч.20.в.?** (Јужна Угарска, Хрватска, Славонија, Далмација, Босна и Херцеговина, Стара Србија.)
- 2. Какву аутономију су имали Срби у Јужној Угарској?** (црквено-школску. Она је била укинута 1912.г)
- 3. Каквим појавама су били изложени Срби у Ј.Угарској?** (мађаризацији и германизацији)
- 4. Наведи културно-просветне институције које су допринеле очувању српског националног идентитета?**
(Матица Сепска, гимназије у Сремским Карловцима и Новом Саду, Карловачка митрополија)
- 5. Ко су биле политичке вође Срба у Ј.Угарској?** (Светозар Милетић, Јаша Томић, Михајло Полит Десанчић)
- 6. Када су се Срби у Ј. Угарској ослободили аустро-угарске власти?** (1918.)
- 7. Какав је био положај Срба у Хрватској, Славонији и Далмацији?** (српско становништво на овим просторима било је насељено на територији Војне крајине. Она је образована у 16.в. ,а укинута у 19.в. Срби су били изложени похрваћивању.)
- 8. Шта знаш о велеизјачком процесу?** (десио се у Загребу 1909.г. На овом суђењу 53 Србина су оптужена занаводно ширење велико српске пропаганде.)
- 9. Ко је имао значајну улогу у очувању националне свести код Срба у Хрватској?** (Српска православна црква)
- 10. Када су се Срби у Хрватској, Славонији и Далмацији ослободили аустро-угарске власти?** (1918.)

СРБИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И СТАРОЈ СРБИЈИ

1. У ком периоду је БиХ била под турском влашћу? (од 15.в. до 1878.г.)

2. Шта је било са БиХ 1878.г.? (Аусро-Угарска је на Берлинском конгресу добила право да окупира БиХ.)

3. Шта је било са Бих 1908. г.? (Аусто –Угарска је извршила анексију БиХ и припојила јесвојој територији.)

4. Ко је био Бењамин Калај? (после окупације, управу над БиХ добио је Бењамин Калај. Он није признавао националну припадност Срба и радио је на стварању босанске нације тако што је ограничио употребу ћириличног писма и забрањивао увоз књига из Србије.)

5. Шта је дискриминација? (оспоравање права на једнакост)

6. Које личности су допринеле очувању националног идентитета у БиХ?(Петар Кочић, Јован Дучић и Алекса Шантић)

7. Шта је „Млада Босна“? (то је организација омладине у Бих која је свој основни циљ видела у борби против окупаторске аустро-угарске власти и уједињењу Босне са Србијом. Она се залагала за национално, политичко, социјално и културно ослобађање Срба који су у БиХ чинили већину.)

8. Када су се Срби у БиХ ослободили аусто-угарске власти? (1918.)

9. Шта је обухватала Стара Србија? (Рашку област, Косово, Метохију и северну Македонију.)

10. Какав је био живот Срба у Старој Србији ? (услови живота Срба у Старој Србији били су најтежи у односу

на живот њихових сународника у осталим деловима Балкана. Албанске банде кретале су се слободно, пљачкале су имовину српских породица , отимали им жену, децу. Многи Срби су да би се спасили оваквог живота или иселјавали у Србију или мењали веру. Јавност у Србији је са огорчењем примила вест о страдању својих сународника у Старој Србији и Македонији. Почетком 20.в. организоване су добровољачке комитетске чете и пребациване на турску територију да би од насиља заштитили Србе.)

11. Када су се Срби у Старој Србији ослободили турске власти?(1912.г.)

ПОЈМОВИ:

- **анексија** –припајање
- **аутократска владавина**- облик владавине у којој владар има сву власт

БАЛКАНСКИ РАТОВИ (1912-1913)

1. балкански рат

- трајао је од октобра **1912.г. до маја 1913.г.**
- сукоб измађу Балканског савеза (Србија, Бугарска, Грчка и Црна Гора) против Османског царства.
- узрок рата: ослобађање балканских народа који су живели под турском влашћу и подела балканских територија Османског царства међу савезницима после победе у рату.
- повод за рат: објава рата Османском царству од стране Црне Горе октобра 1912. г.
- **битке** српске војске биле су **1912.г. код Битоља и Куманова**- победила је српска војска и ослободила Косово, Метохију, Рашку област и Македонију
- **мир** је био потписан у **Лондону 1913.г.**

- поражено Османско царство морало је да напусти све територије на Балкану осим Цариграда са околином.
- значај Првог балканског рата : завршено ослобађање балканских народа од турске власти.

2.балкански рат

- вођен је од јуна до августа **1913.г.**
- сукоб између Србије,Црне Горе,Грчке ,Румуније и Османског царства са једне стране и Бугарске са друге стране.
- узрок рата: нерешен територијални спор у Македонији (Бугарска је тражила да јој припадне и српски и грчки део Македоније.
- Бугарска је напала Србију и до битке је дошло на **Брегалници 1913.г** где су Бугари били поражени
- **Мир** је био потписан у **Букурешту 1913.г.**
 - * Македонија је била подељена између Србије, Бугарске и Грчке

* Србија је после балканских ратова добила територијално проширење: **Косово, Метохију, Рашку област и вардарску Македонију**

III. ПРВИ СВЕТСКИ РАТ (ВЕЛИКИ РАТ)

IV. СРБИЈА И ЦРНА ГОРА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

1.Колико је трајао 1. светски рат? (1914-1918.г.)

2.На којим континентима се водио рат? (Европа, Азија, Африка)

3.На којим фронтovima у Европи се водио рат? (Западни, источни, балкански, солунски, италијански)

4.Које државе су ратовале на западном фронту? (Западни фронт се простирао од Северног мора до Швајцарске и на том фронту су ратовале Енглеска и Француска против Немачке.)

5.Које државе су ратовале на источном фронту? (Источни фронт се простирао од Балтичког мора до Румуније и на том фронту је ратовала руска војска против немачке и аустро-угарске војске.)

6.Које државе су ратовале на балканском фронту? (Балкански фронт се простирао дуж Саве, Дунава и Дрине и на том фронту је ратовала српска војска против аустро-угарске војске.)

7.Које државе су ратовале на солунском фронту? (Енглеска, француска, италијанска, грчка и српска војска против немачке и бугарске војске.)

8.Наведи зарађене стране, као и државе које су учествовале у 1. светском рату? (Антанта и Централне силе. На страни Антанте ратовали су: Енглеска, Француска, Русија, Србија, Црна Гора, САД, Грчка, Италија,Румунија, Јапан,Кина.... На страни Централних сила ратовали су: Немачка, Аустро-Угарска, Бугарска и Турска.)

9.Наведи неутралне државе у 1. светском рату? (Шпанија, Швајцарска, Шведска, Норвешка.)

10.Шта знаш о поводу за избијање 1. светског рата? (Повод за избијање 1. светског рата био је Сарајевски атентат који се десио **28.06.1914.г. Тада је Гаврило Принцип убио аустро-угарског престолонаследника Франца Фердинанда. Држава на којој је извршен атентат била је Аустро-Угарска.)**

- 11. Шта је узрок Првог св. рата?**(супротности између великих сила .Силе Антанте су желеле да сачувају своје колоније,а Немачка и Аустро-Угарска да се територијално прошире(политика „ продор на исток“)
- 12. Наведи тачан датум почетка 1. светског рата и ко је коме објавио рат? (28.07.1914.г. Аустро-Угарска је објавила рат Србији.)**
- 13. Наведи битке српске војске у 1. светском рату? (1914.г. битке на Церу и Колубари и 1916.г. битке на Кајмакчалану и Битољу.)**
- 14. Шта знаш о Церској бици? (Била је на балканском фронту. Аустро-Угарска војска коју је предводио Оскар Поћорек напала је Србију. Српску војску у овој бици предводио је Степа Степановић. Српска војска је у овој бици победила, а Степа Степановић је био унапређен у чин војводе. Церска битка је била прва победа српске војске, али и прва победа Антанте у 1. светском рату.)**
- 15. Шта знаш о Колубарској бици? (Била је на Балканском фронту 1914.г. Вођена је између српске и аустро-угарске војске. Српска војска је победила. На челу српске војске био је Живојин Мишић који је после битке унапређен у чин вожводе. У Колубарској бици учествовали су и ученици војне школе познати као 1300 каплара.)**
- 16. Шта знаш о бици на Кајмакчалану? (Била је 1916.г. на солунском фронту и ту је српска војска победила бугарску војску.)**
- 17. Шта је Велика голгота? (То је назив за повлачење српске војске, народа и државног врха преко Албаније, до ког је дошло због напада немачке, бугарске и аустро-угарске војске на Србију. Догађај се десио 1915/1916.г. Зове се тако зато што је тада дошло до великог страдања људи.)**
- 18. Шта су Крф и Видо? (То су острва на која су Срби дошли после повлачења преко Албаније. Крф је познат као „острво спаса“, а Видо као „острво смрти“.)**
- 19. Шта је „Плава гробница“? (То је Јонско море у које су Срби били сахрањивани. Песму о том догађају написао је песник Милутин Бојић.)**
- 20. На којим фронтовима је ратовала српска војска? (На балканском и солунском фронту.)**
- 21. У ком периоду је српска војска ратовала на солунском фронту? (Од 1916-1918.г.)**
- 22. Ко је био српски краљ у 1. светском рату? (Петар 1 Карађорђевић.)**
- 23. Ко је био председник српске владе у време 1. светског рата? (Никола Пашић.)**
- 24. Ко је био врховни командант српске војске у току рата? (Александар Карађорђевић.)**
- 25. Наведи српске војводе из 1. светског рата? (Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бојовић.)**
- 26. Које државе су окупирале Србију у току 1. светског рата? (Бугарска и Аустро-Угарска)**
- 27. Шта знаш о Топличком устанку? (Избио је 1917.г. против бугарске окупационе власти. Вође устанка биле су Коста Војиновић и Коста Миловановић Пећанац. То је био једини устанак против окупатора у Европи током 1. светског рата.)**
- 28. Каква епидемија је погодила Србију крајем 1914.г. и у 1915.г. (Епидемија тифуса. Центар епидемије био је град Ваљево- град болница.)**
- 29. Колико држава је учествовало у 1. светском рату? (36.)**
- 30. Који су били родови војске? (Артиљерија, пешадија и коњица.)**
- 31. Које је било ново оружје у 1. светском рату? (Авиони, тенкови, бојни отрови и подморнице.)**
- 32. Која година се сматра прекретницом у 1. светском рату? (1917.г. тада је Русија изашла из рата, а ушао је САД.)**
- 33. Битке из 1. светског рата:**
- *Марна- западни фронт (1914.г.)
 - *Цер- балкански фронт (1914.г.)
 - *Колубара- балкански фронт (1914.г.)
 - * Мојковац (битка у којој је црногорска војска победила аустро-угарску војску)- балкански

фронт (1916.г.)

***Верден**- западни фронт (1916.г.)

* **Сома**- западни фронт (први пут су употребљени тенкови у рату) – 1916.г.

***Кајмакчалан**- солунски фронт – 1916.г.

***Јитланд**- прва поморска битка- 1916.г.

* битка на **Галипољу** (после ове битке 1915.г. отворен је солунски фронт)

34.Догађаји:

* **Дарданелска операција**- Енглези и Французи су покушали да се споје са руском војском, а да би то урадили морали су да избаце Турску из рата. Зато су се искрцали на полуострву Галипољу, али су у тој бици били поражени од стране Турака и Немаца

* **1917.г.** револуције у Русији (прво фебруарска, а потом и **Октобарска- 1917.г.**)

* **1918.г.** мир у Брест-Литовску- између нове власти у Русији и Централних сила

* **1918.г.** пробој Солунског фронта (велики допринос дала је српска војска)

***11.11.1918.г. капитулација Немачке и крај 1. светског рата**

*рат се завршио победом Антанте

* **1919.г.** мир је био потписан у Паризу

35.Наведи хронолошки редослед капитулације Централних сила (Бугарска, Турска,Аустро-Угарска,Немачка)

36.Где је потписан мир после 1. светског рата? (у Версају код Париза 1919.г.)

37.Личности 1. светског рата:

***Петар 1 Карађорђевић**- српски краљ

***Александар Карађорђевић**- врховни командант српске војске (имао је звање регента-носилац краљевске власти.)

***Радомир Путник**- српски војвода (у Балканским ратовима је добио чин војводе)

* **Степа Степановић**- српски војвода (чин је добио после Церске битке)

***Живојин Мишић**- српски војвода (чин је добио после Колубарске битке)

***Петар Бојовић**- српски војвода (чин је добио после пробоја Солунског фронта)

***Никола Пашић**- председник српске владе

* **Гаврило Принцип**- припадник „Младе Босне“ - извршио атентат на Франца Фердинанда

***Драгутин Гавриловић**- мајор (командовао је одбраном Београда 1915.г.)

***Јанко Вукотић**- командовао је црногорском војском у бици на Мојковцу- 1916.г.

***Николај II Романов**- последњи руски цар

***Владимир Иљич Лењин**- вођа Октобарске револуције у Русији

***Оскар Поћорек**- командовао је аустро-угарском војском

***Макензен**- командовао је нападом на Србију 1915.г.

***Сарај и Депере**- француски генерали који су командовали савезничком војском на Солунском фронту

***Милунка Савић**- учествовала у 1. светском рату, обучена у мушку униформу

* **Арчибалд Рајс и Џон Рид**- писали су о страдању српског народа у току 1. светског рата

РЕВОЛУЦИЈЕ У РУСИЈИ

1.Које револуције су избиле у Русији? (фебруарска и октобарска 1917.г.)

2.Шта се десило Фебруарском револуцијом? (абдицирао је руски цар Николај 2 Романов.У Русији је укинута монархија и успостављена република.)

3.Шта се десило Октобарском револуцијом? (на власт у Русији су дошли бољшевици,које је предводио Владимир Илич Лењин.Он је успоставио диктатуру пролетеријата и извео Русију из Првог светског рата.)

4.Ко су били бољшевици? (они су руски комунисти,који су се залагали за револуционарно преузимање власти.)

5.Шта је било са царом Николајем II? (он и његова породица су били стрељани 1918.г.)

6. У ком периоду је вођен грађански рат у Русији? (Од 1918-1920. између „дрвених“-бољшевика који су били за револуцију и „белих“-монархиста који су били противници револуције. Победили су бољшевици.)

ЈУГОСЛОВЕНСКО УЈЕДИЊЕЊЕ

***Нишка декларација**- донета 1914. г. у Нишу. У њој истакнут ратни циљ Србије: борба за ослобађање и уједињење све неослобођене браће Срба, Хрвата и Словенаца.

* **Југословенски одбор**- основан у Паризу 1915. г. као представник југословенских народа у Аустро- Угарској. Председник Југословенског одбора био је Анте Трумбић.

***Крфска декларација**- донешена на Крфу 1917. г. Овом декларацијом је предвиђено да будућа југословенска држава буде уставна, парламентарна и демократска монархија с династијом Карађорђевића на челу.

***Стварање државе Словенаца, Хрвата и Срба**- у Загребу 1918. г. она је обухватала Словенију, Хрватску и БиХ

***Женевска декларација**- нов. 1918. садржи одлуку о уједињењу и стварању заједничке државе, а овај документ је усвојен од стране Народног вијећа, Југословенског одбора и Српске владе.

* **1.12. 1918. г. у Београду регент Александар Карађорђевић је прогласио нову државу Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца.**

V. СВЕТ И ЕВРОПА ИЗМЕЂУ ПРВОГ И ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА (1918-1939)

***ВАЖНИ ДОГАЂАЈИ**

*** МИРОВНА КОНФЕРЕНЦИЈА У ПАРИЗУ**

- била је **1919. г.**
- водећу улогу су имале државе победнице у 1. светском рату (**САД, Велика Британија, Француска, Италија и Јапан**)
- са сваком пораженом државом потписан је посебан мировни уговор којим поражене државе нису биле задовољне јер су морале да плате велику ратну одштету, да смање број војника, а и остале су без дела територија.
- мир после 1. светског рата познат је као **Версајски мир** (мир са Немачком је потписан у Версају)
- **1919. г. Друштво народа**- организација чији је циљ био очување мира у свету.
- царства која су престала да постоје после Првог св. рата су: Турско ц., Руско ц., Немачко ц., Аустро-Угарско ц.
- нове државе које су настале после Првог св. рата су: Финска, Естонија, Летонија, Литванија, Пољска, Чехословачка, Мађарска, Аустрија и Краљевина СХС

***ПОЈАВА НЕДЕМОКРАТСКИХ ИДЕОЛОГИЈА (ФАШИЗАМ, НАЦИЗАМ, КОМУНИЗАМ)**

1. ФАШИЗАМ У ИТАЛИЈИ

- то је **идеологија** која се залагала за тоталитарну државу, култ вође и агресивну спољну политику
- настао је у Италији **1919. г.**
- **узрок појаве:** економска и политичка криза
- вођа фашизма у Италији био је **Бенито Мусолини** (звали су га **дуче** што значи вођа)
- **1922. г.** фашисти су дошли на власт

- Обележја фашизма су: непостојање грађанских и политичких права и власт је била у рукама једног човека и једне партије
- 2. НАЦИЗАМ У НЕМАЧКОЈ**
- то је идеологија која се залагала за тоталитарну државу, култ вође и агресивну спољну политику
 - то је други назив за фашизам у Немачкој
 - **узрок појаве:** економска и политичка криза
 - вођа нацизма у Немачкој био је **Адолф Хитлер**- звали су га **фирер**- вођа (био је творац теорије о Немцима као вишој раси којој је потребан животни простор)- Хитлер је написао књигу „Моја борба“
 - **1933.г.** нацисти су у Немачкој дошли на власт
 - **расизам**- учење о неједнакости људских раса
 - **антисемитизам**- мржња према Јеврејима
 - **концентрациони логори**- затвори у које су нацисти затварали непослушне или непожељне грађане (комунисте, Роме, Јевреје и Словене)
 - **Трећи рајх**- назив за немачку државу од 1933.г. до 1945.г.
- 3. КОМУНИЗАМ У СССР-у**
- је идеологија која се залагала за долазак радничке класе на власт, укидање приватне својине
 - **СССР**- (Савес совјетских социјалистичких република)- је назив за руску државу од **1922.г.**
 - вођа комунизма у СССР-у био је **Јосиф Висарионович Џугашвили Стаљин**
 - **култ личности**- обожавање и претерано слављење једне личности
 - **соцреализам**- стил у уметности који је славио социјалистички режим и радног човека
 - **чистке**- масовна убијања политичких неистомишљеника (Стаљин их је спроводио)
 - **стаљинизам**- посебан облик диктатуре у СССР-у
- 4. МИНХЕНСКИ СПОРАЗУМ (1938.г.)**
- то је споразум којим су Енглеска и Француска препустиле Хитлеру Судетску област у Чехословачкој
- 5. ПАКТ О НЕНАПАДАЊУ ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СССР-а ИЛИ СПОРАЗУМ МОЛОТОВ-РИБЕНТРОП 1939.**
- 6. ШПАНСКИ ГРАЂАНСКИ РАТ (1936-1939.г.)**
- вођен је између комуниста и фашиста (победили су фашисти, њихов вођа био је **Франциско Франко**)
- 7. ВЕЛИКА ЕКОНОМСКА КРИЗА (1929-1933.г.)**
- 8. РАЗВОЈ НАУКЕ И КУЛТУРЕ У МЕЂУРАТНОМ ПЕРИОДУ**
- Ајнштајнова теорија релативитета
 - Александар Флеминг открио пеницилин
 - развој психоанализе- Сигмунд Фројд
 - откривена Тутанкамонова гробница
 - књижевници: Хемингвеј, Ремарк, Агата Кристи, Вирџинија Вулф, Алберт Ками, Франц Кафка
 - сликари: Кандински, Дали, Пикасо
 - у музици се развија џез и мјузикл

-ФИЛМ:

*златно доба Холивуда

* најпознатији глумци немог филма: Чарли Чаплин, Бастер Китон

* први звучни филм: „Певач цеза“ из 1927.г.

* почела да се додељује филмска награда „Оскар“ од 1928.г.

* медији који су постојали: штампа, радио и телевизија

VI. КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА 1918-1941.

-**1.12.1918.**г. настала је Краљевина СХС (од 1929.г. држава се звала Краљевина Југославија)

-Овом државом су **владали владари** из династије Карађорђевић: **Петар I (1918-1921.)**

Александар(1921-1934.) и Петар II(1934-1945.)

-Држава је међународно била призната **1919.г. на Мировној конференцији у Паризу.**

-**Држава је обухватала:** Србију, Црну Гору, Хрватску, Словенију, БиХ, Македонију (данас су то независне државе)

-народи који су били признати у К СХС су: Срби, Хрвати и Словенци

-националне мањине у К СХС су : Немци, Мађари, Румуни, Албанци...

-главни град К СХС је био Београд.

-Краљевина Југославија се **граничила са:** Италијом, Аустријом, Бугарском, Румунијом, Мађарском, Грчком и Албанијом

-**Политичке странке** биле су: Демократска странка, Радикална странка, Хрватска сељачка странка, Комунистичка партија Југославије

-**Први устав донет је 1921.г. и звао се Видовдански устав**

-**Краљ Александар** је 6. јануара 1929.г. заузео **шестојануарску диктатуру**, повод за то је убиство у Народној скупштини (укинут је Видовдански устав, распуштена скупштина, забрањен рад политичким партијама, држава је променила име у Краљевина Југославија, држава подељена на 9 бановина које су добиле име по рекама.

-покрети који су радили на разбијању Југославије су усташе у Хрватској и ВМРО-македонска револуционарна организација.

-**1931. краљ Александар „подарио“** нови Октобарски или Септембарски устав.

-**09.10.1934. краљ Александар „убијен у Марсеју у Француској.** Атенатори су биле усташе и ВМРО.

-Краља Александра има сина **Петра II** али он је малолетан тако да је образовано намесништво на чијем челу је био кнез Павле Карађорђевић.

-**Научници:** Мика Петровић Алас (математика), Милутин Миланковић (астрономија), Јован Цвијић (географија), Слободан Јовановић (право) Владимир Ђоровић(историја)

-**Књижевници:** Милош Црњански, Иво Андрић, Исидора Секулић, Бранислав Нушић, Десанка Максимовић

-**Верске заједнице:** Српска православна црква, Римокатоличка црква, Исламска верска заједница

-Држава се распала 1941.г. када је била нападнута од стране Немачке и окупирана од више држава.

VII. ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ (1939-1945)

(ТОТАЛНИ РАТ)

1.Колико је трајао 2. светски рат? (01.09.1939- 02.09.1945.г.)

2.Шта је повод 2. св.рата? (Напад Немачке на Пољску 1.09.1939.г.)

3.Шта је узрок 2. св.рата? (тежња Немачке, Италије и Јапана да се територијално прошире и стекну светску надмоћ.

- 4.Наведи зарађене стране у 2.светском рату као и државе које су учествовале у њему?** (Зарађене стране су Антифашистичка коалиција и Силе осовине. Антифашистичку коалицију су чинили САД, СССР, Велика Британија, а Силе осовине Немачка, Италија и Јапан.)
- 5.Наведи континенте на којима се водио рат?** (Европа, Азија, Африка.)
- 6.Наведи фронтове на којима се рат водио?** (У Европи- источни и западни фронт, у Африци- североафрички фронт, у Азији- Далеки исток и Пацифик.)
- 7.Које државе су ратовале на источном фронту?** (Источни фронт је отворен 1941.г. када је Немачка напала СССР. Те две државе су ратовале на источном фронту.)
- 8.Које државе су ратовале на северо-афричком фронту?** (Фронт је отворен 1940.г. када је Италија напала Либију. На овом фронту су ратовале Немачка и Италија против Енглеске и САД-а. Борбе на овом фронту су престале 1943.г.)
- 9.Које државе су ратовале на Пацифику?** (Рат на овом фронту почео је 1941.г. када је Јапан напао америчку базу Перл Харбор на Хавајима.)
- 10.Које државе су ратовале на западном фронту?** (Енглези, Французи, Руси против Немаца. Фронт је отворен 1944.г.)
- 11.Битке из 2. светског рата:**
- * **битка за Британију- 1940.г.-** западни фронт (први већи Хитлеров неуспех. Енглези су победили захваљујући проналаску радара.)
 - * **Московска битка- 1941.г.-** источни фронт (победио је СССР, захваљујући зими.)
 - * **Лењинградска битка- 1941.г.-**источни фронт (Лењинград је био у опсади до 1944.г.)
 - * **Стаљинградска битка- 1942.г.-** источни фронт (највећи пораз Немаца у 2. светском рату)
 - * **битка код Ел Аламејна- 1942.г.-** северо-афрички фронт (победа савезника над Немцима и Италијанима)
 - * **битка за острво Мидвеј- 1942.г.-** пацифички фронт (победа САД над Јапаном)
 - * **битка код Курска- 1943.г.(** позната као битка челика или битка тенкова)- источни фронт, победа СССР-а
 - ***битка за Берлин- 1945.г.-** западни фронт (победа савезника)
 - ***битка за острва Иво Цима и Окинава- 1945.г.**
 - * **атомске бомбе на Хиросиму и Нагасаки- 1945.г. (** бацили Американци)
- 12.Важни догађаји:**
- *напад Јапана на америчку базу Перл харбор на Хавајима- 1941.г.
 - ***„Барбароса“**- план напада Немачке на СССР- 1941.г.
 - * **„Оверлорд“**- искрацавање савезника у Нормандији- отворен западни фронт у Европи- 1944.г.
- 13.Наведи војсковође из 2. светског рата:**
- *Монтгомери- Велика Британија
 - *Ајзенхауер- САД
 - *Жуков- СССР
 - *Јамамото- Јапан
 - *Ромел- Немачка (звали су га „пустињска лисица“)
 - *Паулус- Немачка
 - * Шарл де Гол- Француска
- 14.Државници из 2. светског рата:**
- *Черчил- председник енглеске владе
 - *Рузвелт- председник САД
 - *Стаљин- председник СССР-а
 - *Хитлер
 - *Мусолини
 - * Хирохито- јапански цар (потписао капитулацију Јапана на америчком роду „Мисури“)
- 15.Појмови:**
- ***тотални рат**- назив за 2. светски рат
 - * **„мажино линија“**- бетонска утврђења која су подигли Французи да би се заштитили од

Немаца

* „блиц криг“ - тактика немачког брзог ратовања

* **Црвена армија**- назив за војску СССР-а

* **каћуше**- руско оружје, бацач ракета

* **камиказе**- јапански пилоти самоубице

* „велика тројица“ - Черчил, Рузвелт, Стаљин

* **квислинзи**- сарадници окупатора

* **колаборација**- сарадња са окупатором

* **покрети отпора**- деловали су у окупираним државама против окупатора (најзначајнији су били у Француској, Југославији, Грчкој)

* **холокауст**- физичко уништавање Јевреја у 2. светском рату од стране нацистичке Немачке

* **капитулација**- предаја

16. Наведи оружје које се користило у 2. светском рату? (тенкови, авиони, подморнице, носачи авиона, атомска бомба.)

17. Наведи концентрационе логоре? (Аушвиц- највећи, Матхаузен, Дахау, Треблинка, Јасеновац.)

18. Којим догађајем и када је завршен 2. светски рат у Европи? (Капитулацијом Немачке 9.05.1945.г. Тај дан се слави као дан победе над фашизмом.)

19. Којим догађајем и када је завршен 2. светски рат у свету? (Капитулацијом Јапана, 2.09.1945.г.)

20. Шта је представљао Нирнбершки процес? (Представљао је суђење немачким ратним злочинцима, трајао је 1945-1946.г.)

VIII. ЈУГОСЛАВИЈА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ (1941-1945)

-**25.03.1941.г.** Југославија је приступила Тројном пакту

-**27.03.1941.г.** државни удар

-**6.04.1941.г.** Немачка напала Југославију бомбардујући Београд(почетак 2. светског рата на територији Југославије)

-**17.04.1941.г.** Југославија је потписала капитулацију (краљ Петар II Карађорђевић и влада су напустили земљу)

-**Југославију су окупирале:** Немачка, Мађарска, Бугарска, Италија, Албанија (била под италијанском контролом), Независна држава Хрватска

-У Србији је била успостављена **немачка окупациона власт**

-Велика страдања цивила у окупираној Србији: (један од највећих злочина окупатора је стрељање цивила у **Крагујевцу 1941.г.**)- о страдању ђака у Крагујевцу, Десанка максимовић је написала песму „Крвава бајка“

-**Логори у Србији:** Бањица, Сајмиште, Свилара

-Немци су у Србији образовали Владу народног спаса на челу са Миланом Недићем који је сматрао да је окупатор сувише јак и да са њим треба сарађивати како би се избегло страдање цивила

***Положај Срба у Независној држави Хрватској**

- Независна држава хрватска је била усташка држава (усташе су били фашисти)
- усташе су спроводиле **геноцид над Србима** (трећину убити, трећину протерати, а трећину покатоличити)
- **геноцид** је масовно убијање неког народа с намером да се тај народ потпуно уништи
- у прогону и терору над Србима учествовала је и католичка црква
- **Јасеновац** је био највећи концентрациони логор на простору НДХ у коме су страдали Срби, Роми, Јевреји и комунисти
- Усташе су организовале **логоре смрти и за децу** (Стара Градишка)

*Отпор окупатору на територији Југославије

- постојала су два покрета отпора: **партизански и четнички** (између њих је у почетку постојала сарадња, а од јесени 1941.г. започет је грађански рат који је трајао до завршетка рата и завршио се победом партизана)
- вођа партизана био је **Јосип Броз Тито**
- вођа четника био је **Драгољуб Дража Михаиловић**
- у почетку је четнички покрет имао подршку савезника (без ње је остао 1944.г.)
- 1943.г. савезници су признали партизански покрет као покрет који се бори против окупатора
- **Битке између партизана и Немаца у којима је страдао велики број људи биле су:**
 - 1941.г. Кадињача
 - *1942.г. Козара
 - * 1943.г. Сутјеска и Неретва
- **Појмови:**
 - * **НОБ-** народноослободилачка борба (назив за рат који су водили партизани против окупатора)
 - ***НОО-** народноослободилачки одбори (први партизански органи власти)
 - ***АВНОЈ-** антифашистичко веће народног ослобођења Југославије (скупштина)
 - * **ЈВУО-** Југословенска војска у отаџбини (назив за четнички покрет)
- **15.05.1945.г. завршен је рат на територији Југославије (победили су партизани)**

IX. ЈУГОСЛАВИЈА ПОСЛЕ 2. СВЕТског РАТА

- власт је била у рукама **Комунистичке партије Југославије** (од 1952.г. **Савез комуниста Југославије**)- то је била једина партија у Југославији
- водећа личност био је Јосип Броз Тито**- владао је Југославијом као доживотни председник од **1945-1980.г.** (**култ личности-** Тито је од 1945-1980.г. био врховни командант Југословенске народне армије, председник Комунистичке партије Југославије и председник државе. Величана је Титова улога , лик и дело. У свим градовима главне улице носиле су Титово име, у свим републикама по један град носио је Титово име. Многе школе, фабрике и друге институције називане су по њему. 25. мај проглашен је Титовим рођенданом, а слављен је масовно као Дан младости када се Титу сваке године приређивао слет и предавала штафета младости. О Титу су певане песме и снимани многи филмови.)
- Југославија је по облику владавине била **република** (монархија је била укинута **29.11.1945.г.** и тада је била проглашена република)
- у оквиру Југославије налазило се **6 република:** Србија, Црна Гора, Хрватска, Словенија, Босна и Херцеговина, Македонија. У оквиру Србије налазиле су се две покрајине (Војводина и Косово)
- народи** који су живели у Југославији: Срби, Хрвати, Словенци, Црногорци, Македонци, Муслимани
- често су се доносили уставни (**1946.г./ 1963.г./ 1974.г./ 1989.г.**)
- називи државе** били су:
 - ***ДФЈ-** Демократска федеративна Југославија (1945.г.)
 - ***ФНРЈ-** Федеративна народна република Југославија (од 1945-1963.г.)
 - * **СФРЈ-** Социјалистичка федеративна република Југославија (1963-1991.г.)
- братство и јединство** је постало државна политика која је настојала да изједначи све грађане земље без обзира на националну и верску припадност
- обнова и изградња земље** (организовале су се радне акције позанте као Омладинске радне акције)
- откуп сељачких производа** (комунисти су спроводили терор над сељацима који би одбили да дају део производа)

- конфискација**- одузимање имовине од сарадника окупатора и ратних богаташа
- национализација** – фабрике, рудници, банке постали су државна својина
- колонизација**- насељавање партизана и њихових породица из најсиромашнијих крајева Југославије на територију Војводине
- 1950.г. уведено је **самоуправљање**
- Од 1958-1968.г.** било је златно доба Титове Југославије
- 1968.г. **студентске демонстрације**
- 1980.г. после Титове смрти земљу је захватила велика економска и политичка криза**
- 1991.г. распад СФРЈ (од 1991-1995.г. вођен је грађански рат)**
- Спољна политика Југославије: сарадња са европским земљама и водећа улога у Покрету несврстаних (окупљао је азијске и афричке државе)
 - **Србија у 19. и 20. и 21. веку**
 - од 1878.г. до 1918.г. Србија је била независна држава
 - од 1918.г. до 1991.г. била је у оквиру Југославије (Краљевина СХС, Краљевина Југославија, ФНРЈ, СФРЈ)
 - од 1992.г. до 2003.г. са Црном Гором чинила је СРЈ- Савезна република Југославија
 - од 2003.г. до 2006.г. са Црном Гором чинила је Државну заједницу Србија и Црна Гора
 - од 2006.г. **Србија је поново независна држава**

X. СВЕТ ПОСЛЕ 2. СВЕТског РАТА

- 1946.г.** Мировна конференција је одржана у Паризу
- Немачка** је била подељена на Савезну републику Немачку и Демократску републику Немачку (**1990.г.** Немачка се поново ујединила у једну државу)
- 1961.г.** подигнут је Берлински зид којим је био подељен град Берлин (зид је био срушен **1989.г.**)
- Хладни рат**- вођен између САД и СССР-а (то су биле две водеће државе послератног света), рат је вођен свим средствима осим оружјем
- Политички блокови:** 1949.г. настао је **НАТО- пакт** који и данас постоји (окупљао је капиталистичке државе), а 1955.г. **Варшавски пакт** (окупљао је социјалистичке државе)- он се распао 1991.г.
- Ратна жаришта:** Кубанска криза, Вијетнамски рат, Израелско- арапски ратови, Кубанска криза
- Деколонизација**- ослобађање од колонијалне власти у Азији и Африци (Индија, Мароко, Тунис, Алжир, Вијетнам- стичу независност)
- ОУН (Организација уједињених нација)**- 1945.г.- организација чији је циљ очување мира у свету
- Комунизам у земљама источне Европе**- Мађарска, Румунија, Бугарска, Чехословачка, Пољска развијале су се под утицајем СССР-а (до слома комунизма у овим државама дошло је 1989-1990.г.)
- Покрет несврстаних** – 1961.г. (оснивачи су били Тито, Насер и Нехру)- циљ је борба против колонијализма и поделе света на блокове, очување мира у свету (окупљао је азијске и афричке земље)

*ЗНАЧАЈНЕ ЛИЧНОСТИ (друга половина 20. века)

- **Мартин Лутер Кинг** – борац за црначка права у САД, добио Нобелову награду за мир (убијен 1968.г.)
- **Махатма Ганди**- борио се за независност Индије(био је убијен 1948.г.)
- **Џон Кенеди**- председник САД-а (био је убијен 1963.г.)
- **Нил Армстронг**- амерички астронаут- 1969.г. се спустио на Месец

- **Мао Цетунг**- вођа револуције у Кини
 - **Јуриј Гагарин**- совјетски астронаут- први ушао у Земљину орбиту и облетео планету
 - **Валентина Терјешкова**- прва жена у свемиру
 - **Никита Хрушчов**- председник СССР-а
 - **Лех Валенса**- председник Пољске
 - **Вацлав Хавел**- председник Чехословачке
 - **Николае Чаушеску**- председник Румуније (убијен 1989.г.)
 - **Михаил Горбачов**- председник СССР-а
 - **Борис Јељцин**- први председник Русије после распада СССР-а
 - **Фидел Кастро**- председник Кубе
 - **Ернесто Че Гевара**- зачетник Кубанске револуције, симбол студената револуционара широм света (био убијен 1967.г.)
- С Р Е Ћ Н О !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!**